

TANULMÁNYOK

Az 1914. évi sajtótörvény-javaslat képviselőházi vitája

PAÁL VINCE*

1. Sajtószabályozás Magyarországon 1848–1914

A belga mintára megalkotott 1848. évi sajtótörvény (XVIII. tc.) jó fél évszázad alatt különösen idejétmúlttá vált. Már a megalkotói is ideiglenesnek tekintették, amint erre a törvény első sora is utalt.¹ Azonban nemcsak a készítői tartották ideiglenes alkotásnak. Még inkább elégedetlenek voltak vele a pesti radikálisok, akik a törvényt szöveget, amely bevezette a kauciót és súlyos büntető rendelkezéseket tartalmazott, és ezért a reakció megnyilvánulását látták benne, tiltakozásuk jeléül nyilvánosan elégették. Az összesen 45 §-ból álló '48-as sajtótörvény I. fejezetének tizennégy §-a (3–16. §) a sajtóvétségekről szólt, és az azokat elkövetőkkel szemben súlyos büntetéseket határozott meg. A II. fejezet a bírói eljárásról ugyancsak a sajtóvétségek üldözésével kapcsolatos. A III. fejezet az időszaki lapokról szólt, míg a IV. fejezet a „nyomdákrol és a könyvárusságról” rendelkezett, továbbá szabályozta az időszaki lapok, a nyomdák és könyvárusok működési feltételeit. Végül ez utóbbi passzusok áthágóival szemben büntetési tételeket írt elő.

A sajtótörvényben deklarált sajtószabadságot már 1849 nyarán felfüggesztették, amikor a Szemere-kormány a szabadságharc utolsó heteiben újra bevezette a cenzúrát. Magyarországon az abszolutizmus időszakában, 1852-ben – a katonai határőrvidék kivételével – új Sajtórendtartást vezettek be, amely fenntartotta a nyomtatványok kiadás, illetve terjesztés előtti bemutatási kötelezettségét. A terjesztést csak a bemutatástól, a Rendtartásban megszabott idő eltelte után volt szabad megkezdeni. (A katonai határőrvidék területére a Sajtórendtartást külön rendeletben meghatározott eltérésekkel vezették be ugyancsak 1852-ben.)

Az 1867. évi kiegészítéssel a '48-as sajtótörvény újra hatályba lépett, de Erdély és a katonai határőrvidék területén továbbra is az 1852-ben kiadott császári sajtórendtartások voltak hatályban. Igaz ugyan, hogy az 1852-es Sajtórendtartást Erdély vonatkozásában 1871-ben lényegesen módosították, és így az erdélyi sajtóviszonyok szabályozása közelített az ország egyéb részein érvényes szabályozáshoz. A Király-hágón túli területeken az esküdttbíráskodás is ebben az évben került felállításra. A '48-as sajtótörvény még érvényben lévő paragrafusait csak a bűnvádi

* Médiatudományi munkatárs, NMHH Médiatanácsának Médiatudományi Intézete. E-mail: paal.vince@nmhh.hu

¹ „Az előző vizsgálat eltöröltetvén örökre, s a sajtószabadság visszaállítatván, ennek biztositékálul ideiglenesen rendeltetnek:”.

perrendtartás bevezetéséről szóló 1897. XXXIV. tc. terjesztette ki 1901. január 1-jei hatállyal Erdélyre, a polgárosított határőrvidék területére, valamint Fiume városára és kerületére is.

Ekkora azonban már a Sajtótörvény is jelentősen módosult, olyannyira, hogy negyvenöt §-ból már csak huszonkettő volt érvényben. Az 1880. évi XXXVII. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyvek (az 1878. évi V. tc. és az 1879. évi XL. tc.) életbe léptetéséről hatályon kívül helyezte a Sajtótörvény 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11., 12., 15., 16., 18., 19., 20., 24. és 26. §-ait, ezek helyébe a büntetőtörvénykönyv megfelelő rendelkezései léptek, továbbá a – már említett, 1897. évi XXXIV. tc. – hatályon kívül helyezte a Sajtótörvény 17., 21., 22., 23. és 29. §-ait. Ezzel a Sajtótörvényből a sajtószabadság elvi deklarálása mellett már csak a sajtójogi fokozatos felelősségre vonatkozó §-ok, a sajtó útján elkövetett becsületsértés miatt indított eljárás szabályaival foglalkozó §-ok, az időszaki lapokról, valamint a nyomdákrol és könyvárusításról szóló §-ok maradtak érvényben.

Ezenkívül a dualizmus korában számos rendeletet adtak ki, amelyek a sajtóélet olyan szegmensét szabályozták, amelyre a sajtótörvény nem terjedt ki, részben azért nem, mert 1848-ban nem volt idő arra, hogy a törvényhozók minden részlettel foglalkozzanak, részben pedig azért nem, mert a sajtó fejlődése, különösen a kapitalista viszonyok kialakulása a sajtó terén is újabb és újabb problémákat vetett fel, ami a sajtószabályozást is ismételten feladat elé állította. A legtöbb rendelet a terjesztéssel foglalkozott. A Sajtótörvény ugyanis erről csak annyit mondott, hogy a könyvárusok az elmarasztaló ítélet által nem sújtott nyomtatványokat szabadon árulhatják (43. §), valamint hogy a nyomtatványok házaló terjesztése a hatóság rendőri felügyelete alá tartozik (45. §). Az 1867-ben megalakult kormány ezt úgy értelmezte, hogy a törvény alapján csak a könyvárusoknak van joga be nem tiltott nyomtatványokat árulni, minden nyomdatermék utcai vagy házalás útján való terjesztése engedélyhez kötött. Az engedély kérelmezésével egy időben be kell mutatni a terjesztésre szánt nyomdaterméket. Erre hívta fel az érdekeltek figyelmét a belügyminiszter 1867. júniusban kiadott egyik körrendelete (1731. számú). Egy másik rendelet pedig a külföldi sajtótermékek terjesztését a belügyminiszter engedélyéhez kötötte (463/1873 B. M. sz.). (Erdélyben a terjesztés vonatkozásában is a módosított Sajtórendtartás maradt érvényben.) A belügyminiszter foglalkozott a főváros területén folyó utcai árusítással is, amikor egyik rendeletében (17.119/1895 B. M. sz.) felszólította Budapest polgármesterét, hogy a hírlapok utcai árusítására vonatkozó engedélyt csak oly feltétellel adja meg, hogy a kiadó az elárúsításra iskolaköteles korban lévő vagy megbotránkozottató külsejű egyéneket nem alkalmazhat, ezek pedig a hírlapok címén és árán kívül egyéb adatokat nem kiálhatnak, és a hírlapokat tolakodó módon nem kínálhatják. Két évvel később ugyanezt a felszólítást valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének címezve megismételte (1.608/1897. B.M. sz.), és a gyakorlati élet tapasztalatait figyelembe véve a hírlapok utcai árusítására szóló engedély kiadását előzetesen nyolc napnál nem hosszabb időszakra engedélyezte az egyes lapszámok egyidejű bemutatási kötelezettségének fenntartásával, majd ezt az időtartamot egy újabb rendelet (11.287/1902. B. M. sz.) három hónapra növelte. Könnyítés volt az is, hogy könyveknek, képeknek és metszeteknek az egész ország területére érvényes házalás útján történő árusítására a belügyminiszter adhatta meg az engedélyt, ilyenkor nem kellett a helyi törvényhatóság engedélyéért folyamodni (106.647/1905. B. M. sz. és ad 106.647/1905. B. M. sz.). Az utcai árusítást végző személyekre nézve jelentett szigorítást az az 1912-ben kiadott rendelet (136.000/1912. B. M. sz.), amelynek értelmében a kiadók csak a rendőrhatalóság által névre szólóan kiállított igazolvánnyal ellátott 18 évnél idősebb személyeket alkalmazhattak utcai árusként.

A sajtó szabályozását érintette az 1869. évi XXIII. tc., amely eltörölte a hírlapbélyeget, az 1874. évi XXXIII. tc., amelynek értelmében büntetésük tartama alatt választói jogot nem gyakorolhatnak azok, akiket az 1848. évi XVIII. tc. (sajtótörvény) alapján sajtóvétség miatt fogságra ítélték, a kivándorlásról szóló 1903. évi IV. tc. és az előbbi hatályon kívül helyező, ugyancsak a kivándorlásról szóló 1909. évi II. tc., amennyiben ezek megtiltották a kivándorlásra csábító nyomtatványok terjesztését. A polgári perrendtartás életbe léptetéséről szóló 1912. évi LIV. tc. pedig korlátozta az engedély nélkül közzétehető hatósági dokumentumok körét.

A '48-as Sajtótörvény a sajtóvétségekben sommásan az esküdtszéket jelölte meg bírói főrumnak. A sajtóperekben a dualizmus időszakában alapesetben esküdtbíróóság ítélkezett. De egyes sajtó útján elkövetett bűntettek esetében a bünvádi perrendtartás életbe léptetéséről szóló törvény (1897. évi XXXIV. tc.) a szakbíróóságokat ruházta fel hatáskörrel. Az esküdtbíráskodás szerepét a sajtóügyekben tovább csökkentette a király megsértéséről és a királyság intézményének megtámadásáról szóló 1913. évi XXXIV. tc., amennyiben a sajtó útján elkövetett, a király, illetve a királyság intézménye elleni támadás büntényét kivette az esküdtbíróóság hatásköre alól. Az 1914. évi XIII. törvénycikk az esküdtbíróóság előtti eljárásra és a semmisségi panaszra vonatkozó rendelkezések módosításáról szintén érintette a sajtóügyekben való esküdtbíróósági eljárás rendjét is.²

Az 1897. évi XXXIV. tc. kapcsán, amely végre egységes sajtóeljárási szabályozást vezetett be Magyarországon, felmerült új sajtótörvény elkészítésének gondolata is, amire különösen a '48-as sajtótörvény elavult felelősségi rendszere miatt lett volna szükség. Erdély Sándor igazságügyi minisztert 1898 márciusában a Képviselőház meg is bízta egy új sajtótörvény elkészítésével és a Ház elé terjesztésével.³ Kenedi Géza kidolgozott egy új felelősségi rendszert, a sajtóreform azonban egyelőre elmaradt.⁴ A sajtó körüli anomáliák, egy új sajtószabályozás kérdései azonban továbbra is napirenden voltak az érdekeltek köreiben. Egymást érték a különböző jogászai és újságírói ankétok és konferenciák. Ezek közül kiemelkedett az egyaránt 1907. április 28-án tartott Budapesti Újságírók Egyesülete rendkívüli közgyűlése és az Írók és Újságírók Otthon Köre sajtóankéntje. Ez év májusában pedig az igazságügyi miniszter kezdeményezésére nyolcvan tekintélyes újságíró, szerkesztő és képviselő tanácskozott tíz napon át az Országgyűlés delegációs termében. Három évvel később pedig a sajtójog szaktekintélyei tanácskoztak Pozsonyban a sajtótörvény reformjának főbb kérdéseiről. Az elhangzott beszédek, előadások nyomtatásban is napvilágot láttak.⁵

Az 1913 őszen benyújtott sajtótörvény-tervezet kidolgozásában Balogh Jenő igazságügyi miniszter, Töry Gusztáv igazságügyi minisztériumi államtitkár és Vavrik Béla, a Főrendiház elnöke, a Magyar Jogászegylet elnöke játszotta a főszerepet.⁶ A szövegezésben egy nyolcfős ta-

² A sajtójogi szabályok gyűjteményét I. PAÁL Vince (szerk.): *Magyar sajtójogi szabályok annotált gyűjteménye 1848–1989*. www.mtmi.hu

³ KENEDI Géza: *A magyar sajtójog ügy amint életben van*. Budapest, Franklin, 1903. 48.

⁴ A sajtójog főbb kérdéseinek reformja. *Magyar Jogászegyleti Értekezések, Új folyam I. köt. 3. füzet*. Budapest, Pfeifer Ferdinánd, 1910. 71/35. Vö. BUZINKAY Géza: *Harc a sajtóreform körül, 1914*. In: PUSZTAI Bertalan (szerk.): *Médiумok, történetek, használatok – Ünnepi tanulmánykötet a 60 éves Szajbely Mihály tiszteletére*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 2012. 283.

⁵ BUZINKAY Géza: *A sajtóreform 1914-ben*. In *Medias Res*, 2013/1. 4–5.

⁶ *Felsőházi Napló*, 1935, III. köt. 370. (Balogh Jenő).

nácsadó testület is közreműködött.⁷ A javaslat benyújtása után nemcsak az ellenzék, hanem a különböző újságíró-egyesületek, a sajtó, továbbá a Függetlenségi Párttal szimpatizáló közvélemény is a legkülönbözőbb módon juttatta kifejezésre a sajtójavaslatlal szembeni elutasítását.⁸

2. A sajtótörvény-tervezet

A sajtótörvény-tervezet⁹ legfontosabb rendelkezései a következők voltak. Szigorított a lapindítás feltételein, amennyiben időszaki lapot a bejelentés hatóság általi tudomásulvétele előtt nem lehetett elindítani. Meghatározta, hogy a bejelentésben milyen adatokat kell megadni. Az időszaki lap kiadásáért felelős személlyel kapcsolatban feltételeket határozott meg (16–17. §). A törvényhatóság első tisztviselője tizenöt napon belül közli a határozatát a lapindításra vonatkozó bejelentés elfogadásáról vagy elutasításáról. Ha a törvényhatóság tizenöt napon belül nem hoz határozatot, a bejelentést elfogadottnak kell tekinteni. A törvény ugyan deklarálta, hogy „időszaki lapot mindenki szabadon alapíthat”, de azt ezen hatósági aktus beiktatásával mégiscsak engedélyhez kötötte. Fellebbezni másodfokon a belügyminiszterhez lehetett, akit azonban határozata meghozásában határidő nem kötött. A belügyminiszter elutasító határozata esetében a közigazgatási hatósághoz lehetett fordulni (19. §).

Megemelte a politikai tartalmú időszaki lapok kaucióinak összegét. A hetente legalább ötször megjelenő politikai tartalmú időszaki lapok után Budapesten az eddigi 10 ezer helyett 50 ezer koronát, vidéken az addigi 10 ezer helyett 20 ezer koronát kellett lapbiztosítékként a m. kir. állampénztárban letétbe helyezni. Az ennél ritkábban megjelenő politikai tartalmú időszaki lapok esetében Budapesten az eddigi 5 ezer helyett 20 ezer, a vidéken az eddigi 5 ezer helyett 10 ezer korona összegű kauciót kellett letenni (18. §).

A sajtótermékek utcai terjesztésének engedélyhez kötését a törvényjavaslat a vonatkozó rendeleteknek megfelelően továbbra is fenntartotta. Eszerint az engedélyt az adott törvényhatóság első tisztviselője, illetve több törvényhatóság vagy az egész ország területére a belügyminiszter adhatja meg. Külföldi sajtótermékek utcai terjesztését a belügyminiszter engedélyezheti. A közrendet vagy a közérkölciséget (a fogalmakat a törvényjavaslat nem definiálja) sértő vagy veszélyeztető, nemzetiség, osztály vagy hitfelekezet elleni gyűlölet ébresztésére alkalmas sajtótermékek utcai terjesztését engedélyezni nem szabad. Ez vonatkozik a családi élet belső ügyeit tárgyaló sajtótermékekre is, ha ahhoz nem fűződik közérdek (11. § 4. bek.). A belügyminiszter rendeletben a közrend érdekében ezenkívül egyéb okokat is meghatározhat, amelyek megléte esetén az utcai terjesztés nem engedélyezhető. Az utcai terjesztésre az engedélyt megadó hatóság az engedélyt visszavonhatja, amennyiben a 11. § 4. és 5. bekezdésében felsorolt, az engedély megadását kizáró körülmények merülnek fel (11. § 5–6. bek.). Az időszaki lapok utcai terjesztésre szánt egyes számait a kiadó köteles bemutatni a terjesztés megkezdésével egy időben a kiadás helye (külföldi sajtótermékek esetében a terjesztés helye) szerint illetékes hatóságnál. Ha az időszaki lap valamelyik száma az utcai terjesztést kizáró közleményt tartalmaz, akkor az en-

⁷ BUZINKAY (2012) i. m. (4. lj.) 6.

⁸ Uo. 6–7.

⁹ *Képviselőházi Irományok* (továbbiakban: KI), 1910, XXXV. köt. 901. sz.

gedély megadására jogosult hatóság a lap ezen számának utcai terjesztését megtilthatja (12. §. 3. bek.). A törvényjavaslat a sajtótermékek utcai árusítását rendőrhatalósági igazolvány meglétéhez köti. Meghatározza, hogy az igazolvány kiadása milyen esetekben tagadható meg (18 év alatt, egyes betegségekben szenvedők, büntetett előélet stb.) (13. §).

Bevezette a helyreigazítási jogot. Az, akiről időszaki lap nyíltan vagy burkoltan „valótlan tényeket” közölt vagy „való tényeket hamis színben” tüntetett fel, helyreigazító nyilatkozat közzétételét követelheti. Hatóság esetében a helyreigazító nyilatkozat közzétételének követelését nem köti ahhoz a feltételhez, hogy a helyreigazítandó közlemény közvetlenül érintse a helyreigazítást kérő hatóságot. A törvényjavaslat előírásokat tartalmaz a helyreigazító nyilatkozat terjedelmével és közzétételének módjával kapcsolatban (20–23. §). (Ugyanakkor a helyreigazítási joggal való visszaélést is büntetni rendeli.)

Részletesebben szabályozta a fokozatos felelősség elvét is. Korábban ugyanis bevett gyakorlattá vált, hogy a sajtó útján elkövetett vétségekért névleges szerkesztő (ún. stróman) vállalta a sajtójogi felelősséget. A tervezet szerint a sajtójogi felelősséget elsősorban a szerző viseli, de szerzőként kell büntetni azt is, aki a bűncselekmény tényálladékát megállapító tartalom megalkotásában utasítással, adatok nyújtásával, szövegezéssel, ábrázolással vagy zenésítéssel részt vett. Nem mentesít a sajtójogi felelősség alól az a körülmény, ha a szerzőséget másvalaki vállalja. A szerző felelőssége a kiadóra hárul, ha az sajtójogi felelősségre nem vonható, vagy ha a sajtóterméket a büntető törvénybe ütköző tartalommal egyenesen a kiadó rendelte meg (33–36. §). A tisztán fokozatos felelősségi rendszer felől tehát bizonyos elmozdulás történt a büntetőjogi felelősség felé.

Újdonság volt a tervezetben, hogy a sértett a sajtóközlemény által neki okozott nem vagyoni kárért is kártérítést követelhet. A vagyoni és nem vagyoni kár iránti kártérítési követelés akkor is fennáll, ha a sajtóközlemény nem tartalmaz bűncselekményt (39. §). Az ítéletben meghatározott kártérítésért elsősorban az elmarasztalt személy, ha pedig a közlemény biztosítékre kötelezett lapban jelent meg, a biztosíték erejéig a kiadó felelős. Amennyiben a kártérítést az elmarasztalt személytől behajtani nem lehet, vagy a biztosíték azt nem fedezi, akkor azt a kiadótól, ha az sem lehetséges, akkor a nyomda- vagy többszörösítő vállalat tulajdonosától kell behajtani (40. §).

A törvényjavaslat egyik további jelentős újítása volt, hogy szabályozni kívánta az időszaki lap kiadója és szerkesztőségének tagjai közötti jogviszonyt is, az újságírók mint munkavállalók érdekeinek fokozottabb figyelembevételével. Az újságírók és munkaadóik viszonyára addig az ipartörvény¹⁰ vonatkozott. A sajtótörvény-tervezet értelmében az értelmiségi foglalkozás rangjára emelkedne az újságírói hivatás, amennyiben kimondta, nem lehet felmondani az újságírónak akkor, ha azért tagadja meg valamely közlemény megírását, „mert az időszaki lap olyan politikai irányt kezd támogatni, amelynek szolgálatára magát sem a szerződés megkötése alkalmával, sem később nem kötelezte” (59. § 4. bek.).

A javaslat megszabta azokat az eltéréseket is, amelyekkel a sajtó útján elkövetett rágalmaszás és becsületsértés esetében a Btk. vonatkozó paragrafusát (1878. évi V. tc. 277. §), valamint a bünvádi eljárást szabályozó törvények rendelkezéseit alkalmazni kell (43. § és 45. §).

¹⁰ 1884. évi XVII. törvénycikk.

Mivel a javaslattal egyetemben tárgyalták Lovászy Márton országgyűlési képviselőnek 1911. augusztus 26-ai keltessel benyújtott,¹¹ a sajtótermékek terjesztéséről szóló törvényjavaslatát,¹² szólni kell ezen utóbbi javaslat tartalmáról is. A Lovászy-féle javaslat az utcai terjesztést szintén bejelentési kötelezettséghez kötötte. A bejelentés tudomásulvételét a hatóság azonban nem tagadhatta meg. Belföldi időszaki lapnak megfelelő viteldíj ellenében a Magyar Kir. Postán, illetve a Magyar Államvasutak területén való szállítását – bírósági döntés kivételével – nem lehet megtagadni. Az egynemű sajtótermékek a szállítás módozata, a viteldíj és a pályaudvarokon való árusítás tekintetében azonos elbírálás alá esnek. A Lovászy-féle javaslat tehát a terjesztést lényegesen szabadabban szabályozta volna.

A 64 §-ból álló törvényjavaslatot (901. szám alatt) Balogh Jenő m. kir. igazságügyi miniszter 1913. október 25-ei keltessel nyújtotta be a Képviselőháznak.¹³ A Képviselőház Igazságügyi Bizottságának jelentése 1913. november 7-ei keltessel id. Erdély Sándornak, az Igazságügyi Bizottság elnökének és Hegedüs Kálmánnak, a Bizottság előadójának az aláírásával készült el.¹⁴

A Bizottság jelentésében azzal indokolta egy új sajtótörvény szükségességét, hogy a közélet és a társadalmi szervek számos tényezője évtizedek óta sürgeti a sajtóra vonatkozó szabályozás reformját. A Bizottság szerint a reform azért szükséges, mert az 1848. évi „korszakalkotó” sajtótörvény nem terjedhetett ki egyes részletkérdések szabályozására, ezért a gyakorlat számos kérdést vetett fel, amelyekre a hatályos sajtótörvény nem ad választ. A sajtó, de különösen a napisajtó szerepe oly mértékben megnövekedett, hogy a sajtó szellemi munkásai, a kiadó és a nagyközönség közötti viszony egészen „új dimenziót vett fel”. Nagy hírlapvállalatok jöttek létre, amelyek a „társadalmi és közéletünkre erősen érezhető befolyást gyakorolnak és annak irányításában nem egyszer részt vesznek”. Ez a fejlemény ugyancsak új jogszabályokat kíván, amelyeknek egyes magánjogi kérdések rendezésére is ki kell terjedniük. A sajtószabadság intézményes biztosításához és a sajtó szellemi munkásainak illetéktelen befolyás alóli felszabadítása is új szabályozást igényel. A sajtó egyes orgánumaiban az utóbbi időben olyan visszaélések voltak tapasztalhatók, amelyekkel szemben a társadalom hatékonyabb védelmet igényel.

A Jelentés utalt arra, hogy a Képviselőház már a múltban is több alkalommal foglalkozott a reform kérdésével. Reflektált Lovászy Márton – fentebb említett – törvényjavaslatára is. Mivel azonban a terjesztéssel a miniszter által előterjesztett törvényjavaslat is foglalkozik – szólt az indoklás –, ezért a Bizottság nem látott okot arra, hogy a Lovászy-féle javaslatot külön tárgyalja. Mindenesetre a sajtótörvény-tervezet tárgyalása „a sajtóról szóló törvényjavaslat (Irom. 901. 920.) és ezzel kapcsolatban Lovászy Márton képviselő indítványa (Irom. 397.) a sajtótermékek szabad terjesztéséről alkotandó törvény” név alatt folyt.

¹¹ A vita során Bakonyi Samu kifogásolta, hogy az Igazságügyi Bizottság nem indokolta meg, hogy ezt a „ház egyhangú határozatával fontosnak, sürgősnek talált és hozzáutasított törvényjavaslatot tárgyalás alá sem vette”. *Képviselőházi Napló* (továbbiakban: KN), 1910, XXI. köt. 19.

¹² Törvényjavaslat a sajtótermékek terjesztéséről. KI-1910, XIII. köt. 397. sz.

¹³ KN-1910, XIX. köt. 226.

¹⁴ Uo. 351.

Az igazságügyi miniszter javaslata hat fejezetből állt. Az első fejezet (1–4. §) a bevezető rendelkezéseket tartalmazta. A második fejezet (5–31. §) a sajtórendszert, a sajtótermékek előállításával, terjesztésével, az időszaki lapokkal kapcsolatos kérdésekkel foglalkozott. A harmadik fejezet (32–44. §) a sajtójogi felelősséget szabályozta. Főleg a terjesztés és a sajtójogi felelősség szabályozása váltotta ki leginkább az ellenzék kritikáját. A negyedik fejezet (45–56. §-ok) a sajtóeljárást egyes kérdéseit rendezte, az utolsó, hatodik fejezet (61–64. §) pedig az átmeneti és életbe léptető rendelkezéseket tartalmazta. A Bizottság értelmezése szerint a javaslat jól oldja meg két fő célkitűzését: „egyfelől biztosítani kívánja a komoly és tisztességes sajtó szabadságát, másfelől hatályos és gyors védelmet törekszik nyújtani a sajtó útján és a sajtóval kapcsolatosan elkövetett visszaélések ellen”.

A Bizottság helyesnek vélte, hogy a javaslat a sajtótermékek házaló és utcai terjesztését továbbra is lehetővé teszi, és azt nemcsak hogy engedélyhez köti, de az engedélyezésben a korábbinál a központi kormányzat számára nagyobb befolyást biztosít. A Bizottság azonban (a 11. § 5. bek. vonatkozásában) olyan módosítást javasolt, hogy a törvényhozás kizárólagos joga legyen azoknak az okoknak a meghatározása, amely alapján a házaló és az utcai terjesztést engedélyezni nem szabad. Így a Bizottság által módosított szöveg értelmében a belügyminiszter rendeletben egyéb okokat nem határozhat meg. A lapbiztosíték összegének jelentős felemelését a Bizottság indokoltnak tartotta, tekintettel az inflációra, illetve arra, hogy a javaslat a sajtó útján elkövetett bűncselekmények és egyes közlemények kapcsán keletkező vagyoni és nem vagyoni kártérítési kötelezettségek megfizetésére szolgál. A 24–31. §-okban található büntető rendelkezésektől a Bizottság azt várta, hogy „a sajtó munkásait pedig megmentik a komoly és tisztességes hírlapírók közé nem tartozó selejtesebb elemek üzelmeitől; közvetve emelni fogják a hírlapírás színvonalát”. A Bizottság úgy vélte, a sajtójogi felelősség új szabályozása az általa javasolt módosításokkal¹⁵ Európában a „legsabadelvűbb” felelősségi rendszert teremti meg, és a ’48-as sajtótörvényhez képest is haladóbb szellemet képvisel. Amennyiben ugyanis a szerzőt vagy időszaki lap esetén a felelős szerkesztőt a kiadó utasította valamely közlemény közzétételére, a sajtójogi felelősséget a kiadó viseli. Ha pedig a közleményt a szerző bejegyzése nélkül teszik sajtó útján közzé, akkor a szerző nem büntethető. A Bizottság a sajtó kártérítési kötelezettségének törvénybe foglalását is üdvözölte, és változtatás nélkül elfogadta az erre vonatkozó szövegezést.

A javaslat nem foglalkozott ugyan a hírlapírók nyugdíjának és betegbiztosításának kérdésével, a Bizottság azonban ennek ellenére megvizsgálta a kérdést, de arra az álláspontra helyezkedett, hogy a törvényhozás csak az érdekeltek véleményének megismerése után lesz abban a helyzetben, hogy e tárgyban javaslatot terjesszen elő.

¹⁵ „Szerzőként kell büntetni azt is, aki a bűncselekmény tényálladékát megállapító tartalom megalkotásában utasítással, adatok nyújtásával, szövegezéssel, ábrázolással vagy zenésítéssel vett részt.” helyett „Szerzőként kell büntetni azt is, aki a sajtóterméket a büntető törvénybe ütköző tartalommal megrendelte, és azt is, aki a sajtótermék büntető törvénybe ütköző tartalmának megírására a szerzőt rábírta.” (33. § 2. bek.)

3. A törvényjavaslat plenáris vitája a Képviselőházban

A törvényjavaslat általános vitája a Képviselőházban 1913. november 11-én kezdődött. Az ellenzéki képviselők azonban nehezményezték, hogy a javaslat Bizottság által módosított szövegését csak a plenáris tárgyalás megkezdésének napján kapták kézhez, ezért a javaslat feletti vitát – Apponyi Albert javaslatára – néhány napra felfüggesztették.¹⁶

Ezután 1913. november 14-étől nyolc egymást követő ülésnapon át november 29-ig folyt az általános vita. Majd ezután néhány napig (december 5-ig) a delegáció ülései miatt szünetelt a Képviselőházban a plenáris munka.¹⁷ December 5-én az 1914. év első felében viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló törvényjavaslat volt napirenden, majd egy napig (486. ülés december 15.) újra visszatértek a sajtótörvény-tervezet tárgyalására. Utána azonban hosszabb időre ismételen lekerült a napirendről, mert az elnök, illetve Telegdy József javaslatára néhány „sürgős törvényjavaslat” került előbb a Képviselőház plenáris plénuma elé.¹⁸ Így a karácsony előtti és a karácsony utáni két-két ülésnapon más témák voltak napirenden. A sajtójavaslat parlamenti tárgyalása – a kortársak által még nem sejtett – vérszterhes 1914-es esztendő első képviselőházi ülésnapján, január 12-én folytatódott. Az általános vita még kilenc egymást követő ülésnap jelentős részét elfoglalta. Az általános vitát január 22-én zárták le, és még aznap megkezdődött a törvénytervezet részletes vitája, amely azonban az ellenzék – alább tárgyalandó – kivonulása miatt viszonylag hamar, másnap be is fejeződött. Január 24-én már csak a javaslat harmadszori felolvasása maradt hátra, majd a Képviselőház vita nélkül elfogadta.¹⁹

A sajtótörvény-javaslat benyújtásakor a kormánypárt (Nemzeti Munkapárt) és az ellenzéki pártok (Függetlenségi 48-as és Kossuth Párt, Függetlenségi és 48-as (Justh) Párt, Katolikus Néppárt, Román Nemzetiségi Párt, Szlovák Nemzetiségi Párt, Demokrata Párt, Országos 48-as Függetlenségi Gazdapárt, Országos Keresztényszocialista Párt, 67-es pártonkívüliek, 48-as pártonkívüliek) között a viszony különösen rossz volt. Miután a kormány 1911 májusában betervezte az új véderőtörvény-javaslatot, a parlamenti kisebbség annak elfogadásának megakadályozására obstrukcióba kezdett. Tisza István, aki akkor a házelnöki tisztséget viselte, 1912. június 4-én a házszabályok megsértésével megakadályozta az ellenzéket abban, hogy tovább folytassa a technikai obstrukciót, és a többséggel elfogadtatta a véderőjavaslatot. Az azt követő napokban hozott intézkedésekkel meggátolta, hogy a parlamenti kisebbség megakadályozhassa a Képviselőház törvényhozó munkáját. A zajongó és az ülésteremben dulakodást kezdeményező és az abban részt vevő képviselőket a Mentelmi Bizottság kitiltotta a Házból, aminek a karhatalom igénybevételével szereztek érvényt. A házelnök intézkedéseit utólag a Képviselőház kormánypárti többsége jóváhagyta. Az 1913-ban elfogadott új házszabályok lényegesen csökkentették a képviselőházi kisebbség mozgásterét, és jelentősen kibővítették a házelnök jogkörét. Az elnök intézkedéseinek karhatalmi támogatására felállították a parlamenti őrséget (1912. évi LXVII. tc.). Ezzel a magyar Országgyűlés Képviselőházában a technikai obstrukció, amellyel a dualizmus kezdetétől az ellenzék számos alkalommal visszaélt, lehetetlenné vált. A technikai

¹⁶ KN-1910, XX. köt. 35–36.

¹⁷ Uo. 379.

¹⁸ Uo. 432, 494., 513.

¹⁹ KN-1910, XXI. köt. 482.

obstrukció letörése azonban nem jelentette azt, hogy a képviselőházi munka normális keretek között folyt volna tovább. Az opposíció többnyire bojkottálta a törvényhozói munkát, csak egyes törvényjavaslatok tárgyalásán jelent meg. Ilyen körülmények között alig lehetett azt várni, hogy egy ilyen jelentős törvényjavaslat, mint a sajtótörvény-javaslat képviselőházi tárgyalása lehetőleg szakmai alapon, az ellenzék konstruktív részvételével folyjék.

Ennek ellenére kezdetben úgy tűnt, hogy az ellenzék hajlandó a javaslat érdemi tárgyalására.²⁰ E feletti örömet Balogh Jenő igazságügyi miniszter is kifejezte. Az opposíció valóban számos szakmai érvet sorakoztatott fel a javaslat egyes szakaszai vonatkozásában, és javító szándékú módosításokra is történtek javaslatok. A szakminiszter kilátásba helyezte, hogy a javaslat eredeti koncepciójának fenntartása mellett kész egyes ellenzéki javaslatokat figyelembe venni, amennyiben a részletes tárgyalás során megfelelő módosító javaslatok érkeznek. Hamarosan kiderült azonban, hogy a parlamenti kisebbség a javaslat elfogadásának elhúzására törekszik, amire a korábbihoz képest szigorított házszabályok még mindig bőségesen teremtettek lehetőséget. Az ellenzék szónokai gyakran a javaslat szigorú tárgyától eltérve terjedős fejtegetésekbe bocsátkoztak, és a kormány politikájának általános bírálatával töltötték ki hozzászólásaikat.²¹ A kormányoldal a tárgyalás felgyorsítása érdekében megnövelte az ülések időtartamának hosszát. A Ház november 15-én Vojnits Sándornak a házszabályok 197. §-a alapján tett indítványára azt a határozatot hozta, hogy a Ház a délelőtt 10 órától délután 6 óráig terjedő időt a napi-rend tárgyalására fordítsa.²²

Az ellenzéki politikusoknak igen nagy száma jelentkezett szólásra. Ez magyarázható a törvényjavaslat fontosságával, de egyértelműen szembeütni az obstrukció szándéka is. Egy idő után az ellenzéki képviselők unos-untalan már csak a korábban elhangzott kifogásokat ismételték. A javaslat közvetlen tárgyától eltérő hosszadalmas fejtegetések szintén az időhúzást szolgálták.²³ Volt rá példa, hogy egy ilyen nyolcórás vitanap egyetlen ellenzéki képviselő felszólalásával telt el. Hogy mennyire obstrukcióról volt szó, alátámasztja az is, hogy az ilyen maratoni felszólalásokra gyakran csak néhány ellenzéki képviselő jelenléte mellett került sor.

Az ellenzéki képviselők az általános vitában is sokszor a törvényjavaslat konkrét paragrafusait bírálták. A mindenkori elnök kezdetben még rendszeresen szóvá tette ezt, és felhívta a figyelmet, hogy a képviselők az egyes paragrafusokra majd a részletes vita során reflektáljanak.

²⁰ Valójában a törvényjavaslat feletti vitát az ellenzék a kormány lejárására kívánta felhasználni belföldön és külföldön egyaránt. A román nemzetiségű Pop Cs. István Vázsonyi Vilmost is kényelmetlen helyzetbe hozta, amikor azt mondta, úgy látszik, „nemcsak mi fordulunk a külföldre, hanem mások is, sőt Vázsonyi t. barátom határozottan mondotta, hogy ez a nagy per, amely a pártok között folyik, a művelt európai közvélemény elé is tartozik”. KN-1910, XX. köt. 194.

²¹ Springer Ferencről és Urmánczy Nándortól például az elnök a szót is megvonta, mivel többszöri figyelmeztetés ellenére az elnök szerint hozzászólásukban nem a törvényjavaslattal foglalkoztak. KN-1910, XX. köt. 112. és XXI. köt. 412. Springer a miniszterelnök egyik Szatmáron elmondott beszédéből részletet akart felolvasni annak alátámasztására, hogy a nem alkotmányos eszközök alkalmazása mellett a kormánypárt miképpen tudta megtervezni a választásokat, az elnök megvonta tőle a szót arra hivatkozással, hogy már kétszer figyelmeztette, ne térjen el a tárgytól.

²² KN-1910, XX. köt. 112.

²³ KN-1910, XX. köt. Például: Benedek János, Hegyi Árpád, Pólonyi Géza, XXI. köt. Pap Zoltán felszólalása.

Ennek ellenére a legtöbb ellenzéki képviselő – ebben is tetten érhető az időhúzás szándéka – részletesen foglalkozott főleg a kaucióra, a felelősségi rendszerre, a kártérítésre, a helyreigazításra és a terjesztésre vonatkozó rendelkezésekkel.

A parlamenti kisebbség részéről elhangzott az a kritika is, hogy a javaslat plenáris vitájához csak néhány kormánypárti képviselő szólott hozzá, ami azt az érzetet kelti, hogy ezzel a törvényjavaslattal ők sem azonosulnak, tehát ezt a javaslatot nem szabad elfogadni.²⁴ A Munkapártban is vannak „előkelő, nagynevű íróemberek, mint Herczeg Ferenc, Kozma Andor és mások. Miért nem szólaltak ezek fel, miért nem helyeslik ők is a javaslatot?”²⁵ A munkapárti képviselők közül valóban csak néhányan szólaltak fel a vitában, akik szinte kivétel nélkül a törvényjavaslat tárgyának szakértői közül kerültek ki. A kormányzó párt egyrészt feltehetően nem akarta az amúgy is hosszúnak ígérkező vitát tovább nyújtani. Másrészt pedig úgy láthatta, hogy az ellenzéki oldalról elhangzó, nem kis részben a sajtónak és a közvéleménynek szóló „sajtószabadságot védelmező” beszédekkel szemben a szigorúan szakmai érvek egyébként is kevés hatást érthettek volna el. Mivel a javaslat több ponton is kétségtelenül szigorítást tartalmazott, a kormányoldal eleve „vesztes” pozícióban volt. Nem utolsósorban működhetett a frakciófegyelem is, így azok a kormánypárti képviselők, akik maguk is fenntartásokkal viseltettek a javaslattal szemben, tartózkodtak feltárni kritikai megjegyzéseiket a Képviselőház nyilvánossága előtt.

Vázsonyi Vilmos felrótta azt is, hogy a tervezet már azelőtt is módosult, mielőtt az Igazságügyi Bizottság elé került: „önnönmagával vitatkozik és pereskedik az igazságügyminiszter úr. Tehát neki magának sem kell ez a javaslat. Hogyan kelljen másnak és hogy kelljen az érdekelteknek [...]?”²⁶ Szmrecsányi György azt állította, hogy – „kőszájon fogor” – a javaslattal Balogh miniszter sem tudja szívvel-lélekkel azonosítani magát. Ezt támasztja alá, hogy az Igazságügyi Bizottság által az eredeti változathoz képest tett módosításokhoz a miniszter készségesen hozzájárult. Ennek következtében aztán a Munkapárt köreiből „valóságos palotaforradalom” támadt. Hetvenkét munkapárti képviselő azzal fordult a miniszterelnökhöz, hogy amennyiben Balogh Jenő a Bizottság által tett módosításokat a Házban képviseli, akkor ők ellene szavaznak a javaslatnak. Balogh tagadta, hogy ez így történt volna.²⁷

Nem szolgálta a kormány iránti bizalmat az sem, hogy a kereskedelmi miniszter másfél évvel korábban egyes ellenzéki lapok (*Pesti Hírlap*, *Pesti Napló*, *Magyarország*) árusítását megtiltotta a Magyar Államvasutak területén, és ez a tilalom továbbra is érvényben maradt. Az opposíció erre irányuló kritikájára a kormány részéről egyszerűen nem reagáltak.²⁸ Ugyanakkor a „jó ízléssel” össze nem egyeztethető képeslapok (pl. *Fidibusz*, *Kis Élclap*) továbbra is terjeszthetők voltak a vasútállomásokon is.²⁹

²⁴ KN-1910, XX. köt. 177. (Mezőssy Béla); XXI. köt. 59. (Székely Ferenc), 206. (nagyatádi Szabó István), 235. (Ostffy Lajos), 251. (Barabás Béla).

²⁵ KN-1910, XXI. köt. 410. (Sümegei Vilmos).

²⁶ KN-1910, XX. köt. 32.

²⁷ KN-1910, XXI. köt. 220–221.

²⁸ KN-1910, XX. köt. 182. (Mezőssy Béla), 205. (Csermák Ernő), 308. (Hegyi Árpád); XXI. köt. 23. (Bakonyi Samu), 55. (Pap Zoltán), 124. (Ráth Endre), 210. (nagyatádi Szabó István), 225. (Szmrecsányi György), 281. (Hammersberg László), 421. (Andrássy Gyula).

²⁹ KN-1910, XXI. köt. 356. (Bikádi Antal).

Hegedüs Kálmán a törvényjavaslat igazságügyi bizottsági előadója azzal az indoklással ajánlotta azt elfogadásra, hogy az a „sajtószabadságnak sokkal nagyobb garanciáit foglalja magában, mint az a törvény, amelynek helyébe lép”. Amíg ugyanis a ’48-as törvény szerint a bíró azonnal lefoglalhatta a sajtóterméket, és azért semmilyen esetben nem járt kártalanítás, addig a javaslat szerint a sajtóterméknek csak a bűncselekményt tartalmazó része foglalható le, és alaptalan lefoglalás esetén biztosítja a kártalanítást. Ugyancsak a javaslat előnyeként emelte ki, hogy amíg az érvényes sajtótörvény lehetővé teszi a nyomdatulajdonos büntársként való felelősségre vonását, és a felelősségi rangsorban mint utolsót kezeli, addig a törvénytervezet szerint csak akkor lenne felelősségre vonható, ha valamely felelős személynek hiányzik a neve az általa kinyomtatott sajtótermékről. Előrelépést látott az előadó abban is, hogy a sajtójogi felelősség tekintetében a javaslat kiküszöböli a stróman-rendszert. A ’48-as sajtótörvény alapján ugyanis a tényleges bűnös átháríthatja ártatlan személyre is a sajtójogi felelősséget. Hegedüs aláhúzta, hogy a ’48-as sajtótörvényt mint a szabadság evangéliumát állítják be a Ház asztalán fekvő törvényjavaslat ellenzői, pedig az első két paragrafus után az első fejezet nyomban a sajtóvétségeket tartalmazza. Majd pedig a többi fejezet nagy része is előírásokat és az azok megszegése esetén alkalmazandó büntetéseket tartalmazza. Az előadó szerint: „Ez a sajtószabadság nem a huszadik század sajtószabadsága”. A törvényjavaslat ezzel szemben a ’48-as sajtótörvényben foglalt szabadságot kiterjeszti, „teljesen szabaddá” teszi a terjesztés jogát, a nyugat-európai mintáknál liberálisabb formában vezeti be a helyreigazítási jog intézményét. És a törvényjavaslat kitér a modern kor által felvetett olyan kérdésekre is, amelyekkel a ’48-as törvény értelemszerűen nem foglalkozhatott.³⁰ Azóta a kapitalizmus hatalmába kerítette a sajtót és vele együtt a sajtó szabadságát is. „Mikor őseink az 1848. évi XVIII. törvénycikket megalkották, nem ez a szabad sajtó lebegett előttük. Akkor a sajtószabadság az egyént védte meg az államhatalom túlkapásai ellen; ma a szabad sajtónak meg kell védeni a társadalmat az egyének támadásai ellen. Az a sajtószabadság az író gondolatának a sajtószabadsága volt, a mai sajtószabadság a kiadó üzleti terveinek a szabad sajtója” – vázolta fel az előadó a sajtó terén végbement változás lényegét. A kapitalista sajtó visszaéléseit kell megszüntetni, „ha azt akarjuk, hogy a magyar sajtót régi fényében adjuk át utódainknak, úgy, amint azt a mi elődeinktől átvettük, ha igazán meg akarjuk tisztítani a magyar sajtót minden szennytől, minden salaktól, ha igazán biztosítani akarjuk a nemzet számára a szabad sajtót”. Hangsúlyozta azonban, hogy nem a sajtókapitalizmus ellen kell küzdeni, hiszen akkor „egy világáramlattal szállanánk szembe”. A sajtókapitalizmusnak ugyanis olyan „fényoldalai vannak, amelyek egyenesen kötelességünké teszik azt, hogy ne állítsunk egyetlen akadályt se az útjába”.³¹ Meg kell azonban védeni a sajtó szellemi munkásait az erősebb kapitalista kiadóval szemben. Az ő gondolatszabadságuknak a megteremtését szolgálják a javaslat azon részei – mondotta az előadó –, amelyek a kiadó és a szerkesztőség tagjai közötti jogviszonyt szabályozzák. Az egyik ilyen pont a kiadó és a szerkesztőség tagjai közötti felmondási jogot szabályozza. Egy másik lehetővé teszi, hogy az újságíró azonnal felbonthassa a szerződését, ha a kiadó bűncselekményt tartalmazó cikk megírására akarja kötelezni, vagy ha az a közöttük fennálló szerző-

³⁰ KN-1910, XX. köt. 4.

³¹ Uo. 5.

désbe ütközik. A harmadik rendelkezés pedig megvédi a szerkesztőség tagját attól, hogy a kiadó őt kártalanítás nélkül elbocsáthassa, ha azért tagadja meg egy cikk megírását, mert a lap olyan új politikai irányba vált, amelynek szolgálatára ő nem kötelezte magát.³²

Újdonságként került bele a javaslatba – emelte ki Hegedüs – a helyreigazítási jog is. Ennek egyik következménye lesz – az előadó szerint – a sajtóperek számának csökkenése is. A helyreigazítási jog eredetileg benne volt 1848-as törvényjavaslatban is, a főrendiház azonban nem járult hozzá, így végül kimaradt belőle. Hegedüs hangsúlyozta, hogy a helyreigazításnak a törvényi előírás nélkül is helyt adott eddig is a tisztességes sajtó, mert „a legegységibb erkölcsi törvény parancsolta, hogy akiről valótlanul írtak, akit becsületében, erkölcsi integritásában megtámadtak, legalább annyit mondhasson, hogy ártatlan vagyok”.

Jelentős lépésként állította be az előadó annak a törvényi kodifikálását is, hogy a magyar királyi posta és minden hazai közlekedési vállalat azonos díjért köteles a sajtótermékeket szállítani.

Ezzel szerinte a kormány elesik attól a lehetőségtől, hogy akár közvetett módon is befolyásolja a sajtótermékek terjesztését. Előrelépést látott az utcai terjesztésnek a törvényjavaslatban szándékozott szabályozásában is, mert az eddig „teljesen ki volt szolgáltatva a kormányok akaratának”. Ezután a törvény taxatíván tartalmazni fogja, hogy mely okokból tiltható csak meg az utcai terjesztés.³³

A sajtóval kapcsolatban leggyakrabban elkövetett vétségeket tárgyaló 24. §-t a javaslat támadói „merénylet paragrafusnak” nevezték. Az előadó szerint fordítva áll, éppen ebben a §-ban felsorolt visszaéléseknek (zsaroló újságírás, valótlan hírek közlésével való károkozás, nemi életre vonatkozó szeméremértő hirdetések közzététele stb.) az eltérése merénylet a sajtószabadság ellen. A javaslat előadója szerint éppen ebben a pontban ragadható meg a különbség a törvénytervezet betervezői és annak ellenzői között. Habár mindannyian a sajtószabadság mellett szállnak síkra, nem ugyanazt értik alatta. A javaslat támogatói „nem a kiadó üzleti érdekeinek eszközökben nem válogatós érvényesülését”, „nem a hivatásos hazudozóknak korlátlan garázdálkodását értik” alatta, hanem „a sajtó szellemi munkásainak gondolat szabadságát”. „Azt akarjuk, t. ház, hogy legyen szabad a sajtó, de ne csak abból éljen, hogy mások nem gondolkoznak. Hacsak szenzációkat hajhász, hacsak botrányokat kerget, ha csak a tömeg indulataira, a tömegek szenvedélyére pályázik, nem felszabadítója, de elnyomója lesz a gondolatnak.”³⁴

A munkapárti Kenedi Géza, a sajtójog monográfusa, aki a sajtóreformról számos cikket is publikált, a képviselőházi vitához hozzászóló kevés kormánypárti képviselő egyikeként a bizottsági előadónál szélesebb összefüggésbe helyezve vizsgálta a sajtótörvény-javaslatot. Kenedi hivatkozott arra, hogy maga is újságíró volt, így megismerte „azokat a végtelen jótéteményeket amelyekkel a sajtó az egész kulturális, egyáltalán pedig az egész emberi életet elárasztja, de [...] azokat a megdöbbentő elfajzásokat is, amelyek a sajtó élete körül felmerültek”³⁵ Kenedi elismerte, hogy a törvényjavaslat az 1848. évi sajtótörvény utolsó maradványait is eltörli, és maga is kegyelettel adózik ezen tény előtt. Elutasította azonban azt az ellenzéki vélekedést, hogy a régi

³² Uo. 6.

³³ Uo. 7.

³⁴ Uo. 8.

³⁵ Uo. 71.

sajtótörvénnyel a sajtószabadság is ravatalra kerül. A '48-as törvény születési körülményeire visszautalva kiemelte – igaz némi csúsztatással –, hogy azt annak idején „ugyanilyen demagógia a legvadabb gyűlölettel akarta megakadályozni”.

Kenedi hangsúlyozta, az 1848-as sajtótörvényben megfogalmazott deklaráció, ti. hogy „a cenzúra örökre eltiltatott és a sajtószabadság helyreállítatott”, örökre fennmarad, de magának a sajtótörvénynek a sajtószabadságot biztosító intézményeinek a hatástalansága már 1848–49-ben nyilvánvalóvá vált. Az a tény, hogy a sajtótörvény 1867 után is fennmaradhatott, nem annak nagyszerűségéből adódott, hanem abból, hogy a magyar értelmiség színe-java „görcsös kegyelettel ragaszkodott a múlt időknek e szép alkotásához”.³⁶

Kenedi utalt rá, hogy a sajtóreform nem most indult meg, hanem 1878 óta, a büntetőtörvénykönyv megalkotása óta zajló folyamat. Az akkori nagy horderejű változásoknál senkinek nem jutott eszébe, hogy „ilyen pokoli lármát támasszon”. A reform aztán folytatódott tovább a büntető kódex, majd az új perrendtartás életbe léptetésével, amelyek mind jelentősen módosították az érvényes sajtótörvényt is.

1897-ben a sajtóperek újraszabályozásánál nagy obstrukció támadt. Ennek az lett a következménye, hogy a sajtó útján elkövetett rágalmozás és a becsületsértés esetében a bírósági hatásköröket helytelenül lehetett csak szétválasztani,³⁷ ezt azóta is sínlyi az igazságszolgáltatás és a „jogkereső közönség”.

Utalt azokra az egyéb törvényekre is, amelyek szintén érintették a sajtószabadság kérdését (a fentebb már említett kivándorlásról szóló 1909:II. tc., valamint a polgári perrendtartás életbe léptetéséről szóló 1912. évi LIV. tc.).

Kenedi értetlenségét fejezte ki, hogy ezekután a jelenlegi sajtóreformban mi az a nagy újdonság, ami miatt az opposzió „ekkora lármát” csinál. „[A]z ellenzék eldobja magától minden kötelességét s ahelyett, hogy a sajtó-reformnál munkánkban kritikai szemmel részt venne, egyszerűen távol marad, vagy csak kellemetlenkedik.”³⁸

Kenedi a javaslat egyik pozitívumát abban jelölte meg – utalva az újságíró és a kiadó viszonyának szabályozására, hogy „bizonytal sok becses jogot és védelmet ad most a magyar sajtónak és kivált a szellemi munkának”. A törvényjavaslatban foglaltak ebben a tekintetben azonban csak a szellemi munka biztosításának a kezdetét jelenti. Kenedi úgy látta, hogy a sajtó szellemi munkásainak önállóságát csak egy autonóm újságírói kamaraszerű szerv biztosíthatja, amelyre az újságíróknak éppen a sajtószabadság érdekében szüksége van.

A kapitalizmussal kapcsolatban megjegyezte, hogy az az üzleti hasznot és nem feltétlenül a sajtószabadság érvényesülését szolgálja. A kapitalizmus lényegéhez tartozik, hogy a szellemi munkát okvetlenül elnyomja, ha nem születik meg az azt meggátoló jogi szabályozás.³⁹ A kapita-

³⁶ Uo. 72.

³⁷ A bűnvádi perrendtartás bevezetéséről szóló törvény ún. sajtószakasza a nyomtatvány útján elkövetett rágalmozási és becsületsértési ügyek egy részét az esküdtbírók helyett a szakbírók elé kívánta utalni. Az ellenzéki obstrukció következtében azonban az eredeti javaslat által szándékoltnál több eset maradt az esküdtbírók hatáskörében (1897. évi XXXIV. törvénycikkek). Kenedi szerint ez a módosítás nem tett jót. Az erről szóló képviselőházi vitáról l. PAÁL Vince: A bűnvádi perrendtartás életbe léptetéséről szóló törvényjavaslat „sajtószakaszának” képviselőházi tárgyalása 1897-ben. *In Medias Res*, 2016/2. 262–283.

³⁸ KN-1910, XX. köt. 73.

³⁹ Uo. 76.

lista verseny egyik következménye, hogy a lapok ára sokszor kevesebb, mint az előállítási költségük. Ebből az következik, hogy a hírlapok jövedelmük nagy részét hirdetésekéből és pauszálékból szerzik. A lapok keresik a mind nagyobb tömegek ízlését, és ami már csak egy lépés – „és ezt az egy lépést megtette már a kolportázs” –, a tömegek rosszindulatára is apellálnak. „És így következik egy általános romlás: Alul jön a rágalmozó, szennyes, lázító, pornográf közlemények tömege, fent pedig nagy hátrányára a szabadságnak és nagy fájdalmára a hírlapirodalomnak, a színvonal száll lejjebb és lejjebb a legszélesebb tömegrétegek felé és ott is annak rosszindulatai felé. És ha ezek ellen a törvény, amennyiben módjában van, korlátokat tud felállítani, kérdem, hol van itt tulajdonképpen a sajtószabadságnak veszedelme.”

Kenedi külön szolt a revolverzsurnalisztikáról és olyan lapokról is, amelyek évente egyszer a bankok közgyűléseinek napján jelennek meg. Ezek ellen irányul a törvény, nem a pauszálék, nem a sajtóvilág kapitalizálódása ellen – mondta Kenedi –, hiszen utóbbi megállíthatatlan folyamat.

Kenedi szerint az sem igaz, hogy az egész ország fel van háborodva a törvényjavaslat ellen. Ezt csak a „koaleált ellenzék” akarja elhitetni a közvéleménnyel. A politikájában zsákutcába jutott ellenzék akarja minden demagóg eszközzel mozgósítani maga mellett az egész hírlapbirodalmat és az egész „sajtókapitalistát”.⁴⁰ „Papiroshullámok vannak a felszínen, de mélységében az egész nemzeti élet helyesli és akarja ezt a reformot.”

Kenedi hangsúlyozta, hogy szabadság nem létezik felelősség nélkül. A törvényjavaslat megállapítja a megfelelő felelősséget. „Hogy a felelősség nem csekély, hogy ez vagyokra, szabadságra is megy, az természetes. Ez magának a sajtószabadságnak nagyságából és fenségéből következik.”⁴¹

A javaslat „nem időszerű”

Az oppozíció egyik általános kifogása az volt a javaslat ellen, hogy nem alkalmas a politikai légkör arra, hogy ilyen nagy horderejű tárgyban, mint a sajtó, új törvényt fogadjanak el. Egy ilyen jelentős törvény kodifikációja „nyugodt időket kíván, ahol a politikai szenvedélyek nem vakítanak el senkit, ahol egy jogászai javaslatot pusztán jogászai szempontból és szak szempontból bírálják el”.⁴²

Nagyatádi Szabó István összehasonlította az 1848. évi sajtótörvény születésének a körülményeit a tárgyalás alatt levő javaslat benyújtásának körülményeivel. Megállapította, hogy 1848-ban „általános fellekesültség idején” fogadták el a sajtótörvényt. Az új sajtótörvény megalkotásához is olyan időszakra lenne szükség, amikor „a pártok között nem dúlnak ilyen kiegyenlíthetetlen ellentétek, amikor általános kívánság nyilatkozik meg a tekintetben, hogy ezt meg kell csinálni”, amikor „nem a központi hatalom megerősítése céljából történik, hanem akkor, amikor a népjogok kiterjesztéséért, a népakaratnak az államkormányzatban való megvalósításáért folyik a küzdelem”, és ebben egyetértenek a „nemzetnek minden pártjai”.⁴³

⁴⁰ Uo. 80.

⁴¹ Uo. 81.

⁴² Uo. 32. (Vázsonyi Vilmos), 183. (Mezőssy Béla), 317. (Bródy Ernő).

⁴³ KN-1910, XXI. köt. 205.

Huszár Károly (későbbi miniszterelnök), a Katolikus Néppárt képviselője szerint „ilyen erjedő, forrongó politikai szituációban”, amely „két ellenséges táborra osztja nemcsak e ház tagjait, hanem úgyszólván az egész magyar társadalmat és éles szakadék van a nemzetben”, lehetetlen, hogy ilyen „nagyfontosságú” törvényjavaslatot érvek mentén, egymás méltányos megértése mellett tárgyaljanak.⁴⁴

Andrássy Gyula (Alkotmánypárt) az ellenzék egyik vezetőjeként szemére vetette a kormánypártnak, hogy amikor talán nem is képviseli a nemzet abszolút többségét, hiszen „bebizonyult, hogy nagy mennyiségben használtak a választás céljaira oly pénzeket, amelyekhez nyúlni nem volt szabad”, akkor akar „organikus alkotásokra vállalkozni”. Egyenesen bűnnek nevezte a javaslat erőltetését ilyen időkben, amikor „az ellenzék és a nemzet nagy része abban a hitben van, hogy ezek a javaslatok veszélyeztetik a nemzet létét védő közszabadságot”.⁴⁵ Andrássy azon állítását, hogy azért vezették be a 7–8 órás parlamenti munkanapot, hogy „teljesítsék a parancsot” [ti. Bécsből] és a törvény elfogadását „dátumra líferálják”, Tisza egyenesen komolytalan állításnak bélyegezte.⁴⁶ Andrássy a sajtóreform napirendről való levételét javasolta, de azt a Ház többsége nem fogadta el.

A parlamenti kisebbség szinte egy emberként azon az állásponton volt, hogy a javaslat nem felel meg az indoklásban megfogalmazott céloknak, ti. hogy egyrészt a „tisztességes és komoly sajtó” szabadságát biztosítani kell, másrészt pedig, hogy a sajtó útján elkövetett visszaélésekkel szemben megfelelő védelmet nyújtson. Ehelyett „agyonüti” magát a sajtószabadságot.⁴⁷

Springer Ferenc szerint, ha a javaslatot „normális viszonyok” között terjesztették volna be, akkor hihető lenne, hogy annak célja a sajtóban tényleg előforduló visszaélések visszaszorítása. De „amidőn egy politikai rendszer keserveit szenvedti egy ország, amikor lépten-nyomon látjuk, hogy mint pusztulnak a mi közszabadságaink, azok az értékek, amelyek a nemzetre nézve becsesek [...] akkor lehetetlen ezt a javaslatot nem annak a rendszernek szemüvegén át bizonyos kritika tárgyává tenni, lehetetlen magával azzal a rendszerrel is nem foglalkozni, amely ezt a javaslatot elénk terjeszti.”⁴⁸

⁴⁴ KN-1910, XX. köt. 337.

⁴⁵ Uo. 84.

⁴⁶ KN-1910, XX. köt. 87. Balogh Jenő 1938-ban, akkor már mint felsőházi tag az 1914. évi sajtótörvény születésének körülményeiről a következőket mondotta: „Különösen el kell oszlatnom azt a tévedést, hogy megboldogult I. Ferenc József ő felsége [...] vagy pedig az akkori miniszterelnök úr, gróf Tisza István, valamiképpen befolyt volna ennek a javaslatnak a készítésébe. [...] szándékosan nem terjesztettem elő előzetesen még az alapelveket sem minisztertanácson [...] amikor az akkori miniszterelnök urat [...] meglátogattam, azt mondtam neki: kérlek, ismeretes mindnyájunknak az az aggodalom, hogy nagy és bölcs királyunk halála után esetleg olyan idők következnek [...] amikor egy talán jóakarató, de a magyarok iránt mindenesetre nem túlságos rokonszenvvel viseltető új uralkodó megkísérli nem alkotmányos úton a régi magyar alkotmányt összezúzni és a helyett egy federalisztikus államszervezetet létesíteni. [...] Azt mondtam Tisza Istvánnak: Kérlek, az egyetlen lehetőség, amellyel akkor Magyarországon küzdeni lehet, a sajtó, tehát úgy van szövegezve ennek a sajtótörvénynek javaslata, hogy a kormánynek legelőször meg kell támogatnia, az ellenzéknek mindenféle szabad mozgását és szabad fejtegetését lehetővé teszi. Két irányban van nagy változtatás a régi állapottal szemben: a helyreigazítás jogát adja meg a sajtóközlemények általi érintettnek és módot ad arra, hogy az, akit szándékosan és akarva valótlan tény állításával megkárosítottak, a bírósághoz fordulhasson. Mindkettő – a helyreigazítás joga és károkozás esetén bizonyos felelősség – az érdekelt köröknek volt a kívánsága.” *Felsőházi Napló*, 1935. III. köt. 370.

⁴⁷ KN-1910, XX. köt. 103.

⁴⁸ Uo. 110.

A kormányt az zavarja, hogy a sajtót nem lehet sem parlamenti őrséggel, sem cenzusos választójoggal, sem egyéb módon megrendszabályozni.⁴⁹ A hatalom a független sajtón kíván boszút állni, mert az a korrupt kormány rendszerét kíméletlenül leleplezte.⁵⁰

Huszár Károly, maga is újságíró, úgy vélte, hogy az ellenzék és a kormánypárt soraiban egyaránt vannak emberek, „akik a sajtószabadság teljes tiszteletben tartása mellett szívesen nyújtanának segédkezet bármely kormánynak ahhoz, hogy azokat a pusztításokat, amelyeket nem a hírlapírók, hanem az ál-hírlapírók követnek el, a jövőre nézve meggátoljunk”.⁵¹ Huszár különösen az erkölcstelenséget terjesztő pornográf tartalmú sajtótermékekkel szembeni fellépést sürgette. Úgy látta azonban, hogy a javaslat ezt a feladatot nem teljesíti, ellenben „a politikai sajtó politikai agitációjának szabadságát nemcsak, hogy nem biztosítja, hanem arra a legnagyobb béklyókat rakja”.⁵² Pop Cs. István is elutasította a becsületsértést, a közszemérem elleni bűncselekményeket és a pornográfiát is. Azon az állásponton volt azonban, hogy ezek olyan problémák, amelyeket nem lehet a törvény erejével megoldani. A sajtónak magának kell elvégeznie a megfelelő szelektációt, „a nagy tengert sem lehet a piszoktól kikotrással megtisztítani, hanem önmaga dobja ki azokat az elemeket, amelyek nem odavalók”.⁵³

A törvényjavaslat Huszár szerint is Tisza István kormányzati rendszerébe illeszkedik. „Rendszeresen, céltudatosan és öntudatosan folyik a magyar nemzet gúzsakötése, a parlament szólásszabadságának, mentelmi jogának megszorítása, a vármegyék önkormányzatának megszüntetése, az esküdtszékek bizonyos tekintetben való eltörlése, a politikai agitáció megnehezítése és a sajtó megrendszabályozása. Ez egy rendszer, amely nem szolgál más célt, csak azt, hogy a munkapártnak hatalmát állandósítsa”.⁵⁴ Téved azonban a Munkapárt – folytatta Huszár eszmefuttatását –, amikor azt hiszi, hogy a törvényjavaslattal megszüntetheti a magával szembeni kritikát. A sajtó véka alá rejtése ugyanis „sohasem éri el azt az eredményt, amit a hatalmasok várnak tőle”. A sajtó azért fontos, mert a közvélemény ellenőrző szerve a központi hatalommal szemben. Majd Tisza rendszerére utalva azt a következtetést vonta le, hogy a sajtó ellenőrző szerepére annál nagyobb szükség van most, amikor „egy ember kezébe akarnak összpontosítani minden hatalmat, amikor valóságos diktátorságra való törekvést lehet észlelni, – amit nem fogok fel olyan tragikusan s [...] e diktátorban én is csak olyan Pista-cárt látok – amikor akad egy ember, aki mindent a maga képére akar teremteni és a maga erejével ráfekszik az egész országra. Ilyen körülmények között százszorta nagyobb szükségünk van a szabad sajtóra, amely Pista-cár diktátorságával szemben a maga ellenőrző szerepét gyakorolja”.⁵⁵

Volt, aki ennél még messzebb ment, és egyenesen azt állította, hogy a javaslat a sajtószabadságra „olyan békókat [sic!] rak, amelyek lehetetlenné teszik a sajtó szabad működését”,⁵⁶ a sajtószabadságnak egyenes megfojtását célozza.⁵⁷

⁴⁹ Uo. 146. (Pető Sándor). KN-1910, XXI. köt. 136. (Kállay Ubul).

⁵⁰ KN-1910, XXI. köt. 219. (Szmrecsányi György), 230. (Horváth Mihály), 277. (Bakó József).

⁵¹ KN-1910, XX. köt. 337.

⁵² Uo. 340.

⁵³ Uo. 194.

⁵⁴ Uo. 336.

⁵⁵ Uo. 342.

⁵⁶ Uo. 271. (Polónyi Géza).

⁵⁷ KN-1910, XXI. köt. (Sághy Gyula).

Mérsékeltabb hangok szerint „sem a reakció rendszere, sem a szabadság rendszere, sem az általános nemzeti érdek, sem pedig a pártérdek ebben a törvényjavaslatban egyenesen és határozottan keresztülvive nincs. Mindenből van benne valami, de mindenki számára annyi és úgy, hogy senki sem tudja annak hasznát venni.”⁵⁸ Ennek az lesz a következménye, hogy ezzel a javaslattal, ha abból törvény lesz, sem az ellenzék, sem annak támogatói nem lesznek elégedettek. És amennyiben az opposzció kormányra kerül, kötelességének fogja tekinteni, hogy a törvényt hatályaon kívül helyezze.⁵⁹

Az ellenzéki képviselők többször kifejtették, hogy helyeslik a sajtószabadsággal visszaélőkkel szemben a fellépést, de közben nem szabad a sajtószabadságot korlátozni vagy megszüntetni.⁶⁰

Giesswein Sándor abban is a javaslat betervezésének politikai indítékait látta, hogy a sajtótermék fogalmát minden korábbinál tágabban értelmezi, a kinematográfot, a filmet mégis figyelmen kívül hagyja. A filmnek pedig – mondta Giesswein – erkölcsromboló hatása is van. Úgy vélte, hogy mivel a filmet eddig politikai célokra még nem használták, ezért maradt ki. Mindez azonban azt mutatja, hogy a javaslat nem erkölcsi vagy kulturális célkitűzések alapján született.⁶¹

Annak igazolására, hogy a törvény „megrendelésre”, a „párturalom” megerősítésére készült, az ellenzék többek között felhozta azt is, hogy Kenedi Géza, a kormánypart egyik sajtóügyi szakértője fél évvel a javaslat betervezése előtt azt írta a *Jogtudományi Szemlében* [sic!],⁶² hogy egyelőre nem várható sajtóreform, az idő most erre nem alkalmas, még nem forrtak ki teljesen az alapelvek, amelyek alapján azt tenni lehetne.⁶³ Nem értette az ellenzék a javaslat váratlan betervezését azért sem, mert arról a kormányprogramban sem volt egy árva szó sem.⁶⁴

Az opposzció szóvá tette azt is, hogy a törvényjavaslat előkészítése során a kormány nem kérte ki a különböző szakmai szervek, az ügyvédi kamarák és egyéb jogásztestületek véleményét. A miniszter nem volt kíváncsi azoknak a jogtudósoknak a véleményére, akik nem értettek egyet az ő véleményével.⁶⁵ Az 1907. évi sajtóankét anyagait is csak ott vette figyelembe, ahol azzal alá tudta támasztani a saját koncepcióját.⁶⁶ A javaslatra az ügyvédi kamarák és a jogász-körök azt mondják, hogy az nem jogász munka, az írók szerint „megköti a tollat és megöli a gondolatot”, „a sajtószabadságnak és a közszabadságnak súlyos veszedelme”, a közönség szerint pedig nem védi meg érdekeiket semmitől.⁶⁷

⁵⁸ KN-1910, XX. köt. 454. (Győrffy Gyula).

⁵⁹ Uo. 464. (Bizony Ákos).

⁶⁰ Uo. 210. (Egry Béla).

⁶¹ Uo. 482.

⁶² *Jogtudományi Szemle* címmel csak 1869–1870 között jelent meg szaklap.

⁶³ KN-1910, XX. köt. 173. (Ivánka Imre).

⁶⁴ KN-1910, XXI. köt. 218.

⁶⁵ Vertán Endre felszólalásában hivatkozik Doleschall Alfrédnek *Az Újságban* megjelent „Pro veritate” c. írására, amelyben cáfolja Balogh miniszternek a képviselőház előtt tett kijelentését, ti. hogy Doleschall azért nem vett részt a javaslat elkészítésében, mert nézetei a sajtószabadságról miniszterénél sokkal reakciósabbak. KN-1910, XXI. köt. 320.

⁶⁶ KN-1910, XX. köt. 122. (Pető Sándor), XXI. köt. 292. (Narancsik József).

⁶⁷ KN-1910, XX. köt. 32. (Vázsonyi Vilmos), XXI. köt. 79. (Haller István), 298. (Bosnyák Géza).

Általában az ellenzék is elismerte, hogy a sajtó szabadságával egyesek visszaélnék. Ebből azonban helytelen azt a következtetést levonni, hogy az egész sajtót kell „rendszerbe illeszteni”, az egész sajtónak kell „a szabadságát elvenni”.⁶⁸ A társadalomban tapasztalható sajtóellenesség oka, hogy a sajtó nemegyszer „az egyéni becsületbe, a családi élet szentségébe gázolt”. Ezen probléma megoldása azonban lehetséges úgyis, ha a sajtó szabadsága megmarad, ha annak „biztosítékait” megtartjuk.⁶⁹

A sajtó ugyanis nemcsak az „alkotmány biztosítója, hanem Magyarországon annál jóval több is: a „kultúra hordozója”. A magyar nemzeti kultúra tekintetében a sajtónak a múltban és a jelenben „legalább olyan hivatása van, mint az iskolának”.⁷⁰ Ezenkívül a sajtó számtalan „igazságtalanságot és jogtalanságot” tett jóvá, talán többet, mint a bíróságok, így elmondható, hogy „működése a jogtalanságok üldözése, a panaszok meghallgatása és nyilvánosságra hozása terén” egyenértékű a bíróságok munkájával.⁷¹

A román nemzetiségű Pop Cs. István szerint a sajtóreformot a Büntetőtörvénykönyv megreformálása előtt nem lehet megvalósítani. A nemzetiségi sajtót sújtó ítéletek jórészt a Büntetőtörvénykönyv 172. §-a alapján születtek. Amíg ez érvényben marad – folytatta Pop Cs. –, elképzelhetetlen, hogy a nemzetiségek között részrehajlás nélkül lehessen igazságot szolgáltatni, és a sajtó terén is folytatódna az az üldözések, „amelyek következtében a nemzetiségek a magyarságtól elfordulnak”.⁷²

A kevés kormányparti hozzászóló egyike, Hantos Elemér érdekes szempontra hívta fel a figyelmet. A fennálló gazdasági bajok nem kis része a felelőtlen sajtónak tulajdonítható. „Egyes kétes egzisztenciájú lapok” a válság folyamán pillanatnyi előnyökért támadják a vállalatokat, helyrehozhatatlan károkat okozva azoknak. A javaslatot dicséret illeti azért, hogy az egyéni becsület mellett a gazdasági érdekeket, a kereskedői hitelt, az üzleti hírnevet is oltalmába veszi.⁷³

A lapindítás szabályai

Visszalépésként értékelte az ellenzék, hogy a javaslat deklarálja ugyan, időszaki lapot mindenki szabadon alapíthat, és hogy az alapításhoz engedély nem kell, viszont a lap elindulása előtt tizenöt nappal a kiadás szerinti törvényhatóság első tisztviselőjénél az induló lapra vonatkozó, taxatív felsorolt adatokat be kell jelenteni. A bejelentés tudomásulvétele előtt a lapot megindítani nem lehet. Amennyiben a törvényhatóság első tisztviselője tizenöt napon belül nem közli a határozatát a kiadóval, akkor a bejelentést elfogadottnak kell tekinteni. Elutasítás esetén a belügyminiszterhez lehet fellebbezni, őt azonban nem köti határidő a fellebbezés elbírálásában.

⁶⁸ KN-1910, XX. köt. 146. (Pető Sándor).

⁶⁹ KN-1910, XXI. köt. 328. (Vertán Endre).

⁷⁰ KN-1910, XX. köt. 146. (Pető Sándor).

⁷¹ Uo. 146. (Pető Sándor).

⁷² Uo. 194. (Pop Cs. István).

⁷³ Uo. 117.

A belügyminiszter elutasító határozata ellen pedig a közigazgatási bírósághoz lehet fordulni, amely számára ugyancsak nincs előírva határidő. Így elvben valóban nincs ugyan engedélyhez kötve az időszaki lap alapítása, de a bejelentési kényszer lényegében azonossá válik az engedélyeztetéssel.

Számos ellenzéki fejezte ki aggodalmát: ha a miniszter meghatározatlan ideig elfektetheti az alapfokú hatóság elutasító döntését, akkor az időszaki lap nem jelenhet meg. Ez pedig egyértelműen „reakciónak”, az előzetes cenzúra visszaállításának tekinthető. A kormányzati hatalom elhatározásától függ majd, hogy milyen időszaki lapok indulhatnak, ami ellehetlenítheti vagy legalábbis megnehezítheti új ellenzéki lapok megindítását.⁷⁴

Az ellenzéki képviselők hangoztatták, hogy a közigazgatással kapcsolatban sok rossz tapasztalatuk van. Sokszor előfordult, hogy törvényhatóságok határozatai évekig fekszenek elintézetlenül a belügyminisztériumban, ha azok a kormányhatalom szempontjából nem kedvezők. Ha tehát meg akarják akadályozni egy ellenzéki lap megjelenését, elég, ha az alispán megtagadja az engedélyt, a felterjesztett jogorvoslatot pedig a belügyminiszter addig „heverteti” magánál, amíg egy másik belügyminiszter veszi át az ügyet. A közigazgatási bíróságtól, amelynél a túlterheltség miatt amúgy is lassú az eljárás – a jelenlegi kormányzati rendszerben –, egyébként sem várható, hogy a belügyminiszterrel szemben foglaljon állást.⁷⁵

A sajtótermékek terjesztése

A törvényjavaslatnak az oppozíció tiltakozását egyik leginkább kiváltó része azok a paragrafusok voltak, amelyek a sajtótermékek terjesztését szabályozták. Különösen az utcai terjesztés hatósági engedélyhez kötésének módját sérelmezték. Volt olyan képviselő, aki azt „a sajtószabadság kasztrálásával” azonosította.⁷⁶ A kolportázs ugyanis – szólt a javaslatellenes érvelés – a modern sajtó egyik legfontosabb terjesztési módja. Aki ezt akadályozni akarja, az nem bír azzal a sajtó iránti szeretettel, amit a sajtó, „különösen a mi sajtónk megérdemel”.⁷⁷ Springer Ferenc szerint ellentmondásos, hogy a javaslat egyrészt kinyilvánítja, hogy sajtóterméket szabadon lehet terjeszteni, másrészt pedig azt előzetes hatósági engedélyhez köti, mert az „se nem liberális, se nem igazságos, se nem helyes”. „Ez határozottan a cenzúra jellegével bír.”⁷⁸

A képviselőházi kisebbség bírálataiban hallgatott arról, hogy a javaslatban foglalt szabályozás lényegében megfelelt a hatályban levő – fentebb ismertetett – rendeleteknek (1867. évi 1731. számú és az 1897. évi 1608. számú belügyminiszteri rendeletek). Márpedig – hangzott a kormányoldalról az érvelés – ezen rendeletek mellett is megfelelően tudott fejlődni a magyarországi sajtó.

⁷⁴ KN-1910, XXI. köt. 13–14. (Bakonyi Samu), 406. (Sümegei Vilmos).

⁷⁵ KN-1910, XX. köt. 214. (Egry Béla), 279. (Polónyi Géza); KN-1910, XXI. köt. 67. (Sághy Gyula), 94. (Szebeny Antal), 267. (Bernáth Béla), 355. (Bikádi Antal).

⁷⁶ KN-1910, XX. köt. 130. (Pető Sándor).

⁷⁷ KN-1910, XXI. köt. 226. (Szmrecsányi György).

⁷⁸ KN-1910, XX. köt. 108.

Vázsonyi Vilmos – ellentétben a kormányzattal – negatívumként értékelte, hogy a kolportázsjogot ezentúl nem rendelet, hanem törvény fogja szabályozni, vagy ahogy Vázsonyi fogalmazott: „megtiltani”. Azt is kifogásolta, hogy az utcai terjesztés engedélyhez kötését kimondó paragrafus nem tesz különbséget időszaki lap és egyéb sajtótermék között, „pedig ez a megkülönböztetés jogos, mert a sajtótermék egy izolált nyomtatvány, az időszaki sajtó pedig valóságos intézmény [...] amelynek van szervezete, felelős szerkesztője, kiadója, nyomdása, szerkesztőségi személyzete, kiadóhivatali alkalmazottai”. Hiányosság az is, hogy nincsen definiálva az utcai terjesztés fogalma. Nincs benne a javaslatban a pályaudvarokon való szabad árusítás joga sem, annak garanciája, hogy valamennyi lapvállalat rendelkezessen ezen joggal.⁷⁹

Ahol a hatóságok engedélyétől függ a sajtótermékek terjesztése – hangzott az ellenzéki álláspont –, ott nincs sajtószabadság. A javaslat 12. § pedig az időszaki sajtó utcai terjesztésre szánt lapjai tekintetében visszaállítja az előzetes cenzúrát, mert a terjesztés megkezdése előtt vagy azzal egy időben a törvényhatóság első képviselőjének a példányokat be kell mutatni, aki a sajtótermék tartalma alapján dönt annak terjeszthetőségéről. Az utcai árusításra vonatkozó engedély előzetes megtagadása amúgy is „előleges cenzúrát” jelent, hiszen közigazgatási hatóság a sajtótermék tartalma alapján dönt annak terjeszthetőségéről. A törvényhatóság első tisztviselőjénél történő bemutatás egyébként is felesleges, hiszen királyi ügyészhez amúgy is be kell szolgáltatni a felelős példányt, aki ha szükségét látja, megteheti a megtorló rendelkezéseket.⁸⁰ A sajtószabadság megengedi a sajtótermékek korlátlan terjesztését, mindaddig, amíg a sajtó bűncselekményt el nem követ. Annak eldöntése azonban, hogy valamely sajtótermék bűncselekményt követett-e el, mindig csak a közzététel után és mindig csak bírói úton történhet – mondta Kelemen Béla.⁸¹ Ugyan ezt az elvet kívánta Springer Ferenc külföldi sajtótermékek terjesztésénél is alkalmazni. Szerinte az a rendelkezés, hogy a kormány a külföldi sajtótermékek terjesztését az ország területén „közérdekből” betilthassa, csak olyan módosítással lenne elfogadható, hogy a betiltást csak bíróság mondhatta ki, utóbbi is ahhoz a feltételhez legyen kötve, hogy a kérdéses nyomtatvány bizonyos érdekeket „állandóan és ismételten” veszélyeztet, továbbá hogy a betiltás meghatározott időszakra szóljon.⁸²

Pop Cs. István ezzel összefüggésben utalt rá, hogy Németországban a kancellár külföldi sajtóterméket csak akkor tilthat ki az országból, ha az egy éven belül kétszer volt büntetve. Magyarországon pedig a minisztérium ezen joga semmilyen korláthoz nincs kötve, sem idő, sem tartalom tekintetében. Pop Cs. azt is kifogásolta, hogy Romániából alig néhány lap hozható be Magyarországra, míg – tudomása szerint – „magyar lapok Romániából nem utasítatnak ki”⁸³

Amíg a kormányzat az utcai árusítás engedélyezését pusztán diszkrecionális jognak tekintette, amely adható, de el is vehető, addig az ellenzék az utcai árusítás szabadságát a sajtószabadság kritériumának állította be.

⁷⁹ Uo. 14. (Vázsonyi Vilmos).

⁸⁰ KN-1910, XX. köt. 15. (Vázsonyi Vilmos), 132. (Pető Sándor), 158. (Apponyi Albert), 253. (Benedek János), 299. (Hegyi Árpád), 323. (Bródy Ernő), 467–468. (Bizonny Ákos), 491. (Lovász Márton); KN-1910, XXI. köt. 20. (Bakonyi Samu), 93. (Szebeny Antal), 259. (Barabás Béla), 351. (Gedeon Aladár).

⁸¹ KN-1910, XXI. köt. 271–272.

⁸² KN-1910, XX. köt. 108.

⁸³ Uo. 195.

Sok kritika érte a vonatkozó szakaszok „pongyola” megfogalmazását is. Így például azt, hogy a javaslat értelmében nem szabad olyan sajtótermék utcai terjesztését engedélyezni, amely sérti a közrendet, a közerkölcsöt, vagy alkalmas nemzetiség, osztály vagy hitfelekezet elleni gyűlölet stb. felkeltésére.⁸⁴ Aggályosnak találták a közerkölcs, közerkölcsiség, valamint az osztálygyűlölet fogalmakat, amelyek túlságosan „ruganyos” kifejezések. A hatóság kényére van bízva, milyen tágan értelmezi azokat.⁸⁵ A passzust kritizáló képviselők szerint a szöveg nem is értelmezhető, mert nem világos, hogyan tudja a hatóság előre elbírálni, hogy egy időszaki lap vajon sérti-e a közrendet vagy a közerkölcsiséget.⁸⁶

Polónyi Dezső értetlenül fogadta a különbségtételt az egyes terjesztési módok (utcai kolportázs, posta vagy szétküldés útján) között. Nézete szerint ennek az államhatalom szempontjából közömbösnek kellene lennie. A javaslat indoklásában szereplő azon érvet, hogy mindez a szegényebb, könnyebben befolyásolható néprétegek érdekében történik, akikhez elsősorban a kolportázs útján jut el a sajtó, részben kész volt elfogadni, túlzásnak tartotta azonban, hogy néhány külvárosi bulvárlap terjesztésének megnehezítése miatt a korlátozás a hivatásuknak megfelelő lapokra is vonatkozzon.⁸⁷

Esterházy Móric (későbbi miniszterelnök) különösen hosszú fejtegetést szentelt a terjesztésre vonatkozó passzusoknak. Megítélése szerint a vonatkozó rész „törvényszerkezeti” szempontból „nem szabatos”. A 8. § a terjesztés fogalmát definiálja, az utcai terjesztés fogalmát viszont nem. Az sem világos – szerinte –, hogy a falragasz sajtótermék-e. Így pedig – Esterházy Móric szerint – a 8. (a terjesztés definíciója) és a 15. § (a falragaszok kifüggeszthetősége), valamint a 9. (sajtótermék szabad terjeszthetősége a törvény korlátai között) és 11. § (sajtótermék utcai terjesztésének feltételei) között ellentmondás van. Ez pedig a visszaélések egész sorára ad alkalmat. Az egyik hatóság ugyanis a közszemlére tételt terjesztésnek minősíti és megköveteli az engedélyt, a másik pedig nem. A falragasz kiragasztásának hatósági engedélyhez kötése cenzúra, de ha a kormány ezen az állásponton áll, akkor kodifikálja azt őszintén.⁸⁸ Esterházy külön rávilágított a 11. § 4. bekezdésében rejlő veszélyekre („Olyan sajtótermék utcai terjesztését [...] különösen amely valamely nemzetiség, osztály vagy hitfelekezet ellen gyűlölet ébresztésére alkalmas [...] engedélyezni nem szabad”). Az „alkalmas” szó révén itt ugyanis már nem a szerző szándékáról, nem a közlemény tárgyi tartalmáról van szó, hanem „az olvasó lelkiállapota a mérvadó”. „Oly országban, ahol talán kulturális, de mindenestre szociális és közegészségügyi szempontból annyira hátra vannak, mint Magyarországon, [...] óvatosan kell bánni a fogalmakkal, amikor azt mondjuk, hogy ez vagy az gyűlölet felkeltésére alkalmas.” Ezzel azt várják el az eljáró hatóság képviselőitől, hogy azok sok ezer olvasó lelkébe lássanak.⁸⁹

⁸⁴ Uo. 131. (Pető Sándor).

⁸⁵ KN-1910, XX. köt. 14. (Vázsonyi Vilmos), 132. (Pető Sándor), 158. (Apponyi Albert), 253. (Benedek János), 299. (Hegyi Árpád), 323. (Bródy Ernő), 467–468. (Bizon Ákos), 491. (Lovász Márton); KN-1910, XXI. köt. 20. (Bakonyi Samu), 93. (Szebeny Antal), 259. (Barabás Béla), 351. (Gedeon Aladár).

⁸⁶ KN-1910, XX. köt. 131. (Pető Sándor).

⁸⁷ KN-1910, XXI. köt. 333–334.

⁸⁸ Uo. 171.

⁸⁹ Esterházy ezzel kapcsolatban elmondta, hogy a New York Harald párizsi kiadása hasábkon keresztül megírja, hogy a pénz- és a születési arisztokrácia világszerte melyik szállodában, melyik fürdőben mit eszik, hogyan kártyázik, hogyan mulat. Ezt, amikor ő [az arisztokrata] elolvassa, legfeljebb megunja. Ha azonban dohos lakásokban éhező családokhoz jut el ez az olvastmány, akkor minden bizonnyal gyűlöletet kelt bennük mulatozó embertársaik iránt. Uo. 172.

Pop Cs. István szerint mivel arról a javaslatban nincs szó, hogy ki állapítja meg, van-e nemzetiség elleni izgatás az inkriminált sajtótermékek írásában, így ez visszaélésre ad okot, hiszen bírói ítélet nélkül lehet ezen indokkal az utcai terjesztést megakadályozni. Ez pedig nyílt cenzúrát jelent.⁹⁰

Barabás Béla viszont a nemzetiségi sajtó kedvezményben részesítését látta a javaslat 11. § 4. bekezdésében. Értelmezése szerint ugyanis a javaslat ezen szakasza azt mondja, hogy „a magyar embernek nem szabad a nemzetiségek ellen gyűlöletet kelteni”. A magyarországi nemzetiségek lelkében veszedelmes hatást kifejtő, az ország területi egysége ellen szító nemzetiségi sajtó utcai terjesztését nem lehet azonban ez alapján megtiltani – hangzott Barabás értelmezése. Elismerte ugyan, hogy azokkal a nemzetiségi lapokkal szemben, amelyek a „magyar állam oszdatlan nemzeti egysége ellen” írnak, vagy Magyarország területi egységét vitatják, bírósági eljárás indul, és általában szigorú büntetést kapnak, de méltánytalannak tarja, hogy esetükben elegendő az utólagos megtorlás, míg a magyar sajtótermékek esetében preventív intézkedések (engedély, eltiltás stb.) is fennállnak. Barabás szerint, ha a nemzetiség fogalmában benne értendő a magyarság is, akkor ez viszont azt jelenti, hogy a magyarságot, „a magyar állam fenntartó őfaját” a nemzetiség fogalmához súllyesztjük.⁹¹ Ebben az összefüggésben – utalva arra, hogy ekkoriban Tisza miniszterelnök tárgyalásokat folytatott a hazai románság vezetőivel – az ellenzék az „oláh” nemzetiségi párttal kötendő paktumról mint „alattomos tettről” beszélt.⁹²

Haller István (Katolikus Néppárt) elképzelhetőnek tartott egyes eseteket, amikor indokolt a sajtóorgánum terjesztésének megtiltása. Ilyen lehet pl. a gyilkosságra való felhívás, hadititok elárulása stb. Ezeket az eseteket azonban a törvényben taxatív fel kell sorolni, „hogy mindenki tudhassa és a törvény betűjére hivatkozva követelhesse, hogy csak ez esetben és semmiféle más esetben a terjesztés lehetősége ne akadályoztassék meg”.⁹³ Hiányolták az ellenzéki képviselők a javaslatból azt is, hogy amíg azt meghatározza, mely esetekben nem szabad megadni a kolportázs jogát, addig azt nem mondja ki, hogy abban az esetben, ha a tiltó kritériumok nem állnak fenn, az utcai árusítást engedélyezni kell. Hasonlóképpen: tartalmazza a javaslat, hogy mely esetben lehet az utcai árusítás jogát visszavonni, arról viszont nincs szó, hogy mikor kell visszavonni. Ez is a hatósági önkény felé mutat, hiszen amikor a visszavonás feltételei fennállnak, ha a hatóság akarja, visszavonja, ha akarja, nem vonja vissza a kolportázs jogát. Ugyancsak hiányzik a jogorvoslat lehetősége, a közigazgatósági bírósághoz való fellebbezés joga. Kártérítésre sem nyílik mód, ha a kolportázst jogtalanul vonták meg.⁹⁴

Apponyi Albert is elismerte, hogy a kolportázs-sajtó színvonala sok kívánnivalót hagyott maga után az utóbbi időben. Hangsúlyozta azonban, hogy akkor, amikor a sajtó világában a kapitalista viszonyok válnak uralkodóvá, a kolportázs-sajtó „a demokratikus irányt képviseli

⁹⁰ KN-1910, XX. köt. 196.

⁹¹ KN-1910, XXI. köt. 263–264.

⁹² Uo. 101. (Vázsonyi Vilmos), 263. (Barabás Béla).

⁹³ Uo. 81.

⁹⁴ KN-1910, XX. köt. 158. (Apponyi Albert), 351. (Preszly Elemér), 365. (Székely Aladár), 456. (Gyórfy Gyula); KN-1910, XXI. köt. 66. (Sághy Gyula).

a sajtó nagy arisztokratáinak társaságában”. A kolportázs-sajtó termékei azok, amelyek mozgékonyaságuk révén képesek gondolatokat viszonylag csekély anyagi eszközökkel a közönséghez eljuttatni. A javaslat pedig éppen a kolportázs-sajtó ezen szabad mozgását „öli meg”.⁹⁵

A kritikán kívül a „helyes szabályozásra” vonatkozóan javaslat is hangzott el az opposzió padsoraiból. Székely Aladár szerint az utcai terjesztés szabályozásánál csak a bejelentési rendszer fogadható el. A bejelentést a hatóság köteles lenne tudomásul venni. Ez alól csak egy kivétel fogadható el, ha a kolportázsért folyamodó lap korábban olyan bűncselekményeket követett el, amelyekért megfelelő szabályozás értelmében bírósági úton az utcai terjesztés megtiltható. Azonban a tilalom is csak meghatározott időre legyen kiszabható.⁹⁶

Ilyen értelemben szolt hozzá a vitához Lovászy Márton, akinek a terjesztésre vonatkozó korábban beterjesztett törvénytervezetét a sajtótörvény tervezetével együtt tárgyalták, amint fent már szó volt róla. Lovászy rámutatott, hogy a törvénytervezet éppen az ellenkezőjét tartalmazza, mint az ő javaslata. Ő az utcai terjesztést pusztán bejelentéshez kötötte volna, de annak elmulasztása sem járna a kolportázs tilalmával, hanem csak egyszerű rendőri kihágást vonna maga után, ami szerény büntetéssel lenne sújtható. A terjesztés szabadságát egyedül bírói intézkedéssel lehetne megvonni.⁹⁷ Szebeny Antal egy esetben tartotta elfogadhatónak az utcai terjesztés megtiltását: csak akkor, ha valamely lapszám a „közérkölcstiséget” sérti.⁹⁸ Bikádi Antal a terjesztés hatósági szabályozását szintén elutasította, mert a hatósági vezetőtől nem várható el, hogy a sajtóhoz értsen. A javaslatban szereplő szabályozást, amely hatósági engedélytől tette volna függővé az időszaki lapok utcai terjesztését, akkor tartotta volna elfogadhatónak, ha az engedélyezés egy erre a célra felállított, önálló hatóság kezében lenne.⁹⁹

A törvényjavaslat 13. §-a meghatározta a terjesztést végző személyekre vonatkozó előírásokat. Az ellenzék mulatságosnak és embertelennek nevezte azt a rendelkezést, hogy a rikkancsnak tizennyolc évesnél idősebbnek kell lennie. Az országban ugyanis számtalan tizennyolc alatti fiatal keresi meg nemcsak saját, hanem otthon nyomorgó, beteg családtagjai kenyerét is újság-árúsítással. A javaslat ezt lehetetlenné tenné.¹⁰⁰

A falragaszokra (plakátok) vonatkozó szabályozás, ha nem is keltette fel annyira az ellenzéki képviselők érdeklődését, a terjesztéshez hasonlóan szinte teljes elutasításban részesült. A javaslat értelmében a falragaszok utcai terjesztésére a sajtótermékek utcai terjesztésére vonatkozó szabályok érvényesek. Azok a falragaszok, amelyek utcai árusítása tilos, vagy amelyeknek ilyen engedélyt nem kaphatnak, nem függeszthetők ki. A javaslat 5. §-a a választásoknál használt plakátokat, amennyiben azok tartalma csak a választáshoz szükséges adatokat tartalmazza, kiveszi az impresszumkötelezettség alól. Mivel azonban nehezen képzelhető el olyan választási plakát, amelynek agitáló tartalma ne lenne – hangzott az érvelés –, az opposzió mindebben azt a kor-

⁹⁵ KN-1910, XX. köt. 158. (Apponyi Albert).

⁹⁶ Uo. 15. (Vázsonyi Vilmos), 132. (Pető Sándor), 365. (Székely Aladár).

⁹⁷ Uo. 490.

⁹⁸ KN-1910, XXI. köt. 21. (Lovászy Márton), 93. (Szebeny Antal).

⁹⁹ Uo. 354.

¹⁰⁰ Uo. 405. (Sümegei Vilmos).

mányzati szándékot látta, hogy a választási plakátokra is a többi sajtótermékre vonatkozó szabályok legyenek érvényesek, és hogy így a választási plakátokon is meg kelljen jelölni a felelős személyeket. Az ellenzék szerint a javaslat ezen része kifejezetten a politikai választások befolyásolását szolgálja azzal a céllal, hogy a kormányzat a neki nem tetsző politikai agitációt egyszerűen a közrendre veszélyesnek nyilvánítsa, és az azt tartalmazó plakátot betiltsa. Ez pedig a választási plakátok cenzúrájával egyenlő. Az intézkedés már nemcsak a sajtószabadságot, hanem a politikai véleménynyilvánítás szabadságát is sérti.¹⁰¹

Bakonyi Samu állítása szerint a sajtótermékek terjesztésére vonatkozóan a német és az osztrák szabályozás is sokkal liberálisabb a Ház asztalán fekvő javaslatnál. Ausztriában ugyanis, ahol a terjesztés engedélyezése az ipartörvény hatálya alatt áll, az elárúsításra vonatkozó engedélyt a hatóság szabad ipar önálló folytatására jogosult személytől nem tagadhatja meg. Hasonló módon rendelkezik a kérdésben a német birodalmi törvény is.¹⁰²

A helyreigazítási jog

A helyreigazítási jog újdonság volt a magyar sajtótörténetben. A helyreigazítás intézményével elvben minden érdekelt fél egyetértett, de elhangzott olyan vélemény is, hogy a helyreigazítási jog csak a tisztességes sajtóval szemben eredményes. A „parazita” újságírókkal szemben minden helyreigazítási jog kárba vész, mert megtalálják a módját, hogy ízléstelen támadásokkal zaklassák az embert.¹⁰³

A helyreigazítási jog azon módjával szemben azonban, ahogy az a javaslatban szerepelt, ugyancsak sok kritikát fogalmazott meg a képviselőházi opposíció. Általánosan azt a kifogást hangoztatták, hogy az sajtóellenes, mindig a sajtót kényszeríti védekező állásba, cserében viszont nem kapja meg a szükséges védelmet. A javaslat mindig a sajtóról tételezi fel, hogy visszaél a hatalmával, míg a másik félnek igazat tulajdonít, vele szemben nincs szükség garanciára. Ezt a szellemet tükrözi az a rendelkezés is, hogy a helyreigazító közlemény elvileg nem lehet hosszabb a helyreigazítandó közleménynél, de ha a helyreigazítás csak hosszabb szövegben lehetséges, a lap a hosszabb szöveget is térítésmentesen köteles megjelentetni.¹⁰⁴ Springer Ferenc elfogadta az utóbbit, de annak a lehetőségét feltételekhez kívánta kötni, mert egyébként az a sajtót hátrányosan érinti. Megoldásként vetette fel, hogy az, aki hosszabb helyreigazító közleményt szeretne megjelentetni, fizessen érte.¹⁰⁵

Ennél messzebb ment Huszár Károly, maga is mint újságíró egyetértett a helyreigazítás bevezetésével. Tekintettel azonban arra, hogy nézete szerint a helyreigazítási joggal is vissza lehet élni, azt javasolta, hogy a helyreigazító közlemény terjedelme, tartalmi jellege legyen meg-

¹⁰¹ Uo. 92., 261., 273., 284.

¹⁰² Uo. 21–22.

¹⁰³ Uo. 359. (Bikádi Antal).

¹⁰⁴ KN-1910, XX. köt. 12. (Vázsonyi Vilmos), 159. (Apponyi Albert).

¹⁰⁵ Uo. 108.

határozva, sőt azért meghatározott költséget is kelljen fizetni, mert „egy lap terjedelméből ellenérték nélkül elfoglalni bizonyos részt, megsértése a tulajdonjognak”.¹⁰⁶ A helyreigazítási jognak csak szigorúan a valótlanság helyreigazítására kellene szorítkoznia.¹⁰⁷

Hasonló véleményen volt Haller István, aki szerint a helyreigazításnak igenis van helye, mert egyes újságok sokszor közölnek nem való állításokat, szabadon gázolnak magánszemélyek becsületébe, vagy károsítanak meg intézményeket hírnevükben, és ezáltal gyakran anyagi kárt is okoznak. Ilyenkor a lap vagy elzárkózik a helyreigazítástól, vagy olyan eldugott helyen teszi azt közzé, hogy azt csak az olvasók töredéke olvassa, így a kár helyrehozása nem történik meg. A helyreigazítást azonban úgy kell pontosan szabályozni – folytatta Haller –, hogy az igazság elégtételben részesüljön, a sajtó azonban ne legyen felesleges „vegzációnak” kitéve, ne lehessen egy lapot sem azáltal tönkretenni. Mert ellenkező esetben a miniszterelnök – mondotta Haller István –, ha nem ért egyet valamelyik lap írásával, akkor saját álláspontját nem a kormánypárti *Igazmondóban* fogja megjelentetni, hanem ír egy cikket, és keresztülviszi, hogy az az ellenzéki lapokban mások költségén jelenjen meg, mert hiszen a törvényjavaslat lehetővé tenné, hogy a hamis beállítás ellen tiltakozzon, és azt helyesbíttesse.¹⁰⁸

A helyreigazítási jog helytelen bevezetése sérelmes lehet a nemzetiségi lapokra is, fejezte ki aggodalmát Pop Cs. István. A hatóság ugyanis visszaélhet jogával, és „az a román lap, amely azért alakult, hogy a népet felvilágosítsa, hogy a nép politikai és gazdasági műveltségét előmozdítsa, arra fog ébredni másnap, hogy az első lapon mindig a főszolgabíró vagy az alispán rendelelete fog megjelenni”. Ráadásul a helyreigazítás az államnyelven is történhet, így megeshet, hogy a magyarul nem tudó román számára írt lapok a hatóságok magyar nyelvű közleményeivel lesznek tele.¹⁰⁹

Szintén vegzatórikus rendelkezésnek minősítette Sümegi Vilmos azt a szakaszt, amelyik előírta, hogy a helyreigazító közlemény a lapban ugyanazon a helyen jelenjen meg, mint a helyreigazítandó. Érvelése szerint, aki a lapcsinálás technikáját ismeri, tudja, ez milyen felesleges nehézséget okoz a lapnak. Ezért azt javasolta, hogy a törvény csak annyit írjon elő, hogy a helyreigazítás ugyanabban a rovatban ugyanazon a helyen jelenjen meg. Ezzel a kitéüzött cél megvalósul.¹¹⁰

A hatóságok részére a javaslat a korlátlan helyreigazítási jogot adott, ami szintén az egyik legvitatottabb pontja volt a vonatkozó paragrafusnak. A kisebbségben levő pártok ebben a vonatkozásban a hatósági helyreigazítás feltételeinek pontos meghatározását kívánták. Springer Ferenc szerint a hatóság is csak akkor követelhesen helyreigazítást, ha vele kapcsolatban közölnek „valótlán tényeket”, vagy „való tényeket ferde világításba helyeznek”.¹¹¹ A több hatóságot is érintő közlemények esetében is kifogásolta az ellenzék, hogy a javaslat nem határozza meg, melyik hatóságot illeti a helyreigazítási jog. Ezért attól lehetett tartani, hogy több község, a szol-

¹⁰⁶ Uo. 344. (Huszár Károly), 471. (Bizony Ákos).

¹⁰⁷ KN-1910, XXI. köt. 67. (Sághy Gyula).

¹⁰⁸ Uo. 87–88.

¹⁰⁹ KN-1910, XX. köt. 197. (Pop Cs. István).

¹¹⁰ KN-1910, XXI. köt. 408. (Sümegi Vilmos).

¹¹¹ KN-1910, XX. köt. 108. (Springer Ferenc), XXI. köt. 294. (Narancsik József).

gabíró és az alispán is helyreigazítási igénnyel áll elő – hangzott az aggodalom. Ennek megelőzésére ugyancsak pontosabb szabályozást követeltek a javaslat bírálói.¹¹² Elhangzott olyan hozzászólás is, amely elutasította a hatóságokat megillető helyreigazítási jogot, arra hivatkozva, hogy számukra rendelkezésre állnak a félhivatalos sajtóorgánumok, amelyekben számtalan helyreigazító vagy cáfoló közleményt tehetnek közzé.¹¹³

A hatóságok helyreigazítási joga azért is kényes kérdés, mert a hatósági visszaélések leleplezését is megakadályozhatja. Ezért pontosan meg kell határozni, milyen esetekben gyakorolhatja ezt a jogot a hatóság. A helyreigazítási kényszer azt is jelenti, hogy a sajtó állandóan a hatóságok ellenőrzése alatt áll, tehát szabad sajtóról sem lehet már beszélni, vonta le ezt a már túlzó következtetést Györffy Gyula.¹¹⁴

Volt, aki a szaklapok tekintetében látta különösen hátrányosnak a helyreigazítási jog javaslatban szereplő formáját, mert attól félt, hogy a szakcikkeket helyesbítő közlemények az egész szaklapot elfoglalhatják, ami a lap tönkretételét, a helyreigazító számára pedig ingyen reklámot jelentene. Ezért Krolopp Hugó azt javasolta, hogy a nagy múltú, komolyabb szaklapok esetében szabják meg a helyreigazító közlemény maximális terjedelmét, ahogy az számos más országban is megtörtént.¹¹⁵

Ellentmondást láttak abban a kitételben is, hogy a szerkesztő nem köteles a helyreigazítást megjelentetni, ha az hosszabb, mint a helyreigazított közlemény, kivéve, ha a helyreigazítást csak hosszabban lehet kifejtetni. Hiszen a mondat első felét rögtön negligálja a mondat másik fele.¹¹⁶ A mondatnak azért sincs értelme, mert nincs olyan cikk, amelyet rövidebben vagy hosszabban ne lehetne megírni. Ez függ az író egyéniségétől, a helyreigazító képzettségétől stb. Tekintetbe véve, hogy a helyreigazítással élni kívánók többsége az ún. laikusok közül fog kikerülni, akik az írás mesterségében kevésbé járatosak, hosszabban fogják megírni közleményeiket, mint ahogyan lehetett volna, indokolta álláspontját Vertán Endre.¹¹⁷

A javaslat értelmében a helyreigazítás jogával a kifogásolt közlemény megjelenésétől számított egy hónapig lehetett élni. Volt, aki ezt az elévülési időt sokallta, mondván, „amilyen gyorsan az emberek a mai világban élnek, 8–10 nap múlva azt sem tudjuk már, mit olvastunk, annyira elmosódnak az emlékek, [...] nem tudjuk, hogy ki a panaszos, ki a panaszolt és akár hányszor összetévesztjük az illető személyeket is”.¹¹⁸

Esterházy Móric a német sajtótörvény analógiájára annak a bevételeét javasolta, hogy a helyreigazító nyilatkozat büntetendő közleményt nem tartalmazhat, továbbá hogy a helyreigazító közleményt saját kezűleg is alá kelljen írni. A javaslat hibájának nevezte, hogy nem rendelkezik arra az esetre, hogy amikor a helyreigazító közlemény harmadik személyt érint, akkor az megkapja-e a lehetőséget a helyreigazításra. Amennyiben igen, kinek a költségére, a kiadóéra-e

¹¹² KN-1910, XXI. köt. 294. (Polónyi Géza).

¹¹³ Uo. 351. (Preszly Elemér).

¹¹⁴ KN-1910, XX. köt. 457.; XXI. köt. 267. (Bernáth Béla).

¹¹⁵ KN-1910, XX. köt. 171–173.

¹¹⁶ KN-1910, XXI. köt. 267–268. (Bernáth Béla).

¹¹⁷ Uo. 326. (Vertán Endre).

¹¹⁸ Uo. 95. (Szebeny Antal).

vagy az elsődrendű helyreigazítóéra. Ennek tisztázatlansága ugyanis azt eredményezheti, hogy „egyed, talán nem egészen jóhiszemű rektifikáló egész rektifikációs lavinát indítson meg azáltal, hogy mindig harmadik személyt nevez meg, aki azután ingyenes munkatársa lesz az illető lapnak.”¹¹⁹

Többen hibás rendelkezésnek mondták azt is, hogy a sajtóorgánum a helyreigazító közleményhez reflexiót sem fűzhet.¹²⁰ „Ezt nem lehet kisajátítási joggá tenni olyan értelemben, hogy amikor valaki valamit helyreigazít, akkor ő legyen ott az úr, annyira, hogy én a saját lapomban szóhoz sem juthatok és még megjegyzést sem tehetek.”¹²¹

A hírlapbiztosíték (kaució)

A hírlapbiztosíték (kaució) intézményét Magyarországon törvényileg az 1848-as sajtótörvény vezette be, és a vonatkozó paragrafusok továbbra is érvényben voltak. A sajtótörvény-tervezet az addigi rendelkezések szigorítását tartalmazta, amennyiben felemelte a kaució összegét, továbbá szűkítette a kaucióként elfogadható eszközök körét. A legnagyobb kritika a kaució felemelését érte (mint fent láttuk: a politikai tartalmú, hetenként legalább ötször megjelenő időszaki lapok esetében Budapesten 50 ezer, vidéken pedig 20 ezer koronára, a ritkábban megjelenő időszaki lapok esetében Budapesten 20 ezer, vidéken 10 ezer koronára). A kaució megemlése annál nagyobb felháborodást okozott, mert – amint számos ellenzéki felszólaló utalt rá – a hírlapi biztosítékot Európa-szerte eltörölték. Egyedül Horvátországban létezett, de az ott fizetendő legmagasabb összeg is csak 8 ezer korona volt.¹²² A kaució rendszere azonban Horvátországban liberálisabb – hangzott az ellenzéki vélemény –, mert ott az a havonta csak kétszer megjelenő lapokra nem vonatkozik. Ha a javaslatot elfogadják, az ellenzéki lapoknak célszerűbb lesz a „szabadabb Zágrádba” költözni – jegyezték meg némi iróniával.¹²³

Az ellenzék szerint a sajtószabadság irányába tett lépés, az igazi liberális álláspont, a kaució teljes eltörlése lenne. A javaslatban foglalt megoldással az igazságügyi miniszter azt mutatja, hogy mennyire liberális, és milyen liberalizmust akar meghonosítani.

Annak ellenére, hogy a politikai tartalmú lapok esetében a kauciókötelezettség eddig is érvényben volt, tehát ebben a tekintetben nem hozott a javaslat újdonságot, a ‘politikai tartalom’ fogalma izgalmat váltott ki. Egyesek azon félelmeiket fejezték ki, hogy a kormány a szaklapokra, a közgazdasági és a közigazgatási kérdésekkel foglalkozó lapokra is kiterjeszti a lapbiztosítékot, hiszen – hangzott a magyarázat – ha akarjuk, mindenben található politikai tartalom.¹²⁴

¹¹⁹ Uo. 169.

¹²⁰ KN-1910, XX. köt. 108. (Springer Ferenc).

¹²¹ Uo. 19. (Vázsonyi Vilmos).

¹²² Uo. 17. (Vázsonyi Vilmos), 127. (Pető Sándor), 213. (Egry Béla), 280. (Polónyi Géza), 484. (Giesswein Sándor); XXI. köt. 14. (Bakonyi Samu), 56. (Pap Zoltán), 66. (Sághy Gyula), 222. (Szmracsányi György), 273. (Kelemen Béla), 351. (Gedeon Aladár), 406. (Sümegei Vilmos).

¹²³ KN-1910, XXI. köt. 347. (Esterházy Mihály).

¹²⁴ KN-1910, XX. köt. 108. (Springer Ferenc), 170. (Krolopp Hugó), 176. (Ivánka Imre), 469. (Bizony Ákos); KN-1910, XXI. köt. 407. (Sümegei Vilmos).

Az opposzió szerint a kaució felemelése cáfolja a kormány azon indoklását, hogy az új törvénnyel a kapitalizmustól kívánja megvédeni az újságírókat. Az új szabályozás egyenesen a kapitalizmus karjaiba hajtja a sajtót, hiszen csak az tud lapot alapítani, akinek sok pénze van.¹²⁵ A lapbiztosíték felemelésére azért sincs szükség, mert eddig még egyetlen esetben sem fordult elő – állította Papp Zoltán –, hogy valamelyik lapnál a biztosíték elfogyott volna. Igaz, a javaslat – folytatta a képviselő – „egész virtuozitást fejt ki a bűncselekmények gyártásában, előre mutat, hogy a jövőben annyi lesz a bűncselekmény, hogy azokba okvetlenül bele fog botlani minden újságíró, annyira, hogy az a lapbiztosíték, amely eddig az állampénztárban vagy a telekkönyvben bekebelezve hevert, kevés lesz a büntetések fedezésére”.¹²⁶ Mások szerint a kaució megemelt összege is hamar el fog fogyni, hiszen a javaslat olyan eddig nem létező kártérítéseket és büntetéseket tartalmaz, amelyek „sokkal súlyosabbak, mint aminőről Magyarországon eddig szó esett”.¹²⁷

Azt is sérelmezték, hogy a kaució a megítélt kártérítés fedezésére is szolgál.¹²⁸ Bírálták azt is, hogy a kaució felemelése visszamenő hatású, az érintett kiadóknak egy éven belül kell a kauciót a magasabb összegre kiegészíteniük. „Ez nem a szerzett jogok védelme, hanem egyenesen azok kinullázása, mert minden joggal ellenkezik a visszaható erőnek anyagi kérdésekben való ilyen statuálása.”¹²⁹ Különösen a kevés előfizetővel rendelkező kisvárosi ellenzéki újságok kerülhetnek nehéz helyzetbe, mert ők nem tudják a szükséges kauciót letenni. Ellenben azok, akik a kormány céljait szolgálják, könnyen kaphatnak segítséget a kormány részéről a rendelkezési alapból.¹³⁰

Szót emeltek az ellen is, hogy lényegesen bővül a kaucióra kötelezett lapok száma, hiszen a korábbi szabályozástól eltérően nemcsak a legalább kéthetente, hanem a legalább havonta egyszer megjelenő lapok is hatálya alá kerülnek. Ez pedig nagy kárára lenne a politikai esszé-irodalomnak, amely folyóirataival a leginkább alkalmas arra, hogy a „komoly publicisztikai tartalommal bíró politikai jellegű cikkeknek” helyt adjon, s amelyet olyan nevek fémjeleznek, mint Kemény Zsigmond, Csengery Antal, Eötvös József.¹³¹

A javaslat a napilapok vonatkozásában is méltánytalanabban szabályoz, mint az eddigi gyakorlat. Amint Székely Aladár utalt rá, az 1848-as sajtótörvény csak a naponta megjelenő lapokra érvényesítette a magasabb kauciót. Amikor aztán a vasárnapi munkaszünetet behozták, és a lapok felhagytak hétfői számuk megjelentetésével, akkor a Kúria határozatot hozott, amelynek értelmében a hetenként hatszor megjelenő lapok nem tekintendők naponta megjelenő lapnak, vagyis mérsékeltebb kaució alá esnek. Ezen változtat most a javaslat, amikor a magasabb kauciót már a hetente legalább ötször megjelenő lapokra is kiterjeszteni kívánja.¹³²

¹²⁵ KN-1910, XX. köt. 197. (Pop Cs. István); KN-1910, XXI. köt. 85. (Haller István), 420. (Andrássy Gyula).

¹²⁶ KN-1910, XXI. köt. 56. (Papp Zoltán).

¹²⁷ Uo. 85. (Haller István), 199. (Jármy Béla).

¹²⁸ KN-1910, XX. köt. 17. (Vázsonyi Vilmos); XXI. köt. 199. (Jármy Béla).

¹²⁹ KN-1910, XXI. köt. 18. (Bakonyi Samu).

¹³⁰ KN-1910, XX. köt. 204. (Csermák Ernő), 281. (Polónyi Géza); KN-1910, XXI. köt. 421. (Andrássy Gyula).

¹³¹ KN-1910, XX. köt. 363. (Székely Aladár).

¹³² Uo. 371. (Székely Aladár).

Ez a rendelkezés súlyosan érint számos nemzetiségi lapot is, mert azok az ötszöri megjelenéssel már a magasabb kaució hatálya alá esnek.¹³³

A kaució eltörlése mellett érvelők azt hangoztatták, hogy a lapbiztosíték szükségessége melletti egyik indok, hogy ti. az szolgál a sajtóvétség esetén kiszabott büntetés fedezetül, nem meggyőző, hiszen mindenféle büntetetre és vétségre szabnak ki pénzbüntetést, ahol pedig egyáltalán nincs semmiféle biztosíték.¹³⁴

A kaució – mondotta Apponyi Albert – nem biztosíték a lap szellemi és erkölcsi színvonalának a biztosítására sem. A kaució csak kiváltságot biztosít azoknak, „akik vagy maguk nagy pénzerővel rendelkeznek, vagy olyan tényezőkre, olyan pártokra támaszkodnak”. A sajtó erkölcsi és szellemi színvonalának emeléséhez olyan intézkedések lennének szükségesek, amelyek „időszaki lapoknak kiadását és szerkesztését bizonyos szellemi és erkölcsi kvalifikációhoz kötnék”.¹³⁵

Sághy Gyula az ügyvédi kamarák mintájára sajtókamara felállítását javasolta: „a sajtó munkásainak maguknak lesz módjuk arra [...], hogy a selejtes, közbüki nem való embereket a maguk testületéből kivessék, azoktól megtisztítsák a sajtót és akkor lehet [...] bizonyos értelmi és erkölcsi minősítést felállítani. [...] ebben nagyobb garancia van a kultúra, az igazi műveltség és igazi szabadság szempontjából, mint a kaució intézményében, ami éppen ellenkező eredményt idéz elő.”¹³⁶

A kauciónak nincs más célja, mint a politikai lapok megrendszabályozása, a kormány azt akarja elérni, hogy minél kevesebb politikai lapot indítsanak. Amennyiben az esetleges kártérítés fedezése lenne a cél – hangoztatta Bikádi Antal –, akkor a kauciót a nem politikai lapokra is ki kellene terjeszteni, hiszen szaklapban is megjelenhet olyan cikk, amely súlyos gazdasági kárt okoz valakinek. Ez „egy reakciós áramlat” nemzetgazdasági szempontból is.¹³⁷

Sümegei Vilmos által ismertetett adatok szerint Budapesten van 34 napilap, vidéken több mint száz, emellett a fővárosban 640 hetilap, vidéken 800 hetilap. Ezek után összesen 24 500 000 korona kauciót kell letenni. Amikor az ország gazdasági csőd szélén áll, „a földművelő kénytelen kivándorolni az országból, mert éheznek, mikor minden iparos [...] a gazdasági nyomorúság révén a tönkremenés szélén áll”, akkor ennyi „holt tőke lesz az állampénztárban kaució címén”.¹³⁸

A kauciónak az ellenzék által támadott felemelésében a kormánypárti Hantos Elemér viszont biztosítékot látott arra, hogy a „könnyelmű, minden tőkenélküli meggondolatlan hírlap-alapítások” megnehezüljenek. „A sajtónak legnagyobb baja az, hogy kellő tőke, kellő megmondoltság nélkül keletkeznek sajtóvállalatok, amelyek magukhoz vonzanak egy csomó félig kész, olcsó, selejtes munkaerőt; a vállalat ezután megbukik és ezek az emberek, akik addig újságírói mivoltukban tetszelegtek maguknak, csak a sajtó-proletáriátust szaporítják, a sajtón élősködnek és nyomják a tisztességes sajtó standardját.”¹³⁹

¹³³ Uo. 196. (Pop Cs. István).

¹³⁴ Uo. 469. (Bizony Ákos).

¹³⁵ Uo. 159. (Apponyi Albert).

¹³⁶ KN-1910, XXI. köt. 66. (Sághy Gyula), 267. (Bernáth Béla).

¹³⁷ Uo. 358. (Bikádi Antal).

¹³⁸ Uo. 407. (Sümegei Vilmos).

¹³⁹ KN-1910, XX. köt. 119.

A sajtójogi felelősség

A sajtótörvény-tervezet a sajtójogi felelősségi rendszer tekintetében is változást hozott. Sajtó útján elkövetett bűntettnek, vétségnek vagy kihágásnak azt a bűncselekményt minősítette, amelyet a sajtótermék tartalmával követnek el (32. §).

A felelősségi rendszer új szabályozásával szemben az egyik leginkább hangoztatott bírálat az volt, hogy az egy olyan vegyes rendszert hoz létre, amely részben fenntartja a fokozatos felelősség rendszerét, részben viszont az általános büntetőjogi felelősség rendszerét is becsempészi, az együttes felelősség rendszerét is felállítja. Ez pedig azért jelent veszélyt a szabadságjogokra – szólt az ellenzéki érvelés –, mert így lehetőség nyílik arra, hogy a kormánynak nem tetsző politikai cikk megírására buzdító személy (mondjuk valamelyik ellenzéki politikus) után nyomozás induljon. Ha az eddigi rendszer ilyen módon „megbolygatjuk”, és keressük a valódi tetteket is, akkor nem tartható fenn a fokozatos felelősség privilégiuma.¹⁴⁰

Preszly Elemér értelmezése szerint a javaslatban szereplő vegyes felelősségi rendszer módot adna arra, hogy a mindenkori kormányhatalom házkutatást tarthasson a szerkesztőségekben, ha nem fogadja el felelősnek azt, akit a szerkesztőség annak megjelöl. „Ez már maga is ok arra, hogy a javaslat ezen intézményével szemben bizalmatlansággal viselkedjünk és ragaszkodjunk a 48-diki törvényben kipróbált intézmény meghagyásához.”¹⁴¹

Amint Springer Ferenc elismerte, a hatályos rendelkezés is lehetővé teszi, hogy egyszerre több személyt is felelősségre lehet vonni ugyanazért a közleményért, de ebben az esetben mind-egyiküknek részt kell vennie a közlemény megszövegezésében. A javaslat viszont a felelősségi körbe bevonná azokat is, akik a közleményt megrendelték, vagy annak elkészítésében egyéb módon vesznek részt, beleértve a fiktív szerzőket is. Ezzel pedig – állítja Springer – megszűnik a fokozatos felelősség, a kizárólagosság pedig csorbul.¹⁴²

Vázsonyi Vilmos teljesen egyetértett azzal, hogy amennyiben a szerző a szerkesztő és a kiadó utasítására dolgozik, akkor utóbbiakat vonják felelősségre. Egyrészt azonban garanciát kívánt arra nézve, hogy ilyen esetben a szerző semmilyen körülmények között ne legyen felelősségre vonható. Másrészt pedig szükségesnek látta annak kizárását, hogy a szerző esetleg visszaélhessen jogával. Ezért olyan korlátokat építene a javaslatba, hogy például a szerző csak akkor élhet ilyen joggal, ha a neki adott utasítás a kézirat alapján megállapítható.¹⁴³

A fokozatos felelősség rendszerének teljes fenntartása mellett elhangzott az az érv is, hogy az biztosítja az anonimitást, a sajtószabadság annyira fontos garanciáját. Azok a változtatások, amelyeket a javaslat tartalmaz, lehetetlenné teszik az anonimitást, mert annak az a lényege, hogy a szerkesztőnek jogában áll a szerző nevének eltitkolása, és a hatóságnak nincs módja nyomozni a szerző személyének kiderítésére. Az általános büntetőjogi felelősség sajtójogi alkalmazása olyan mértékben áttöri a fokozatos felelősség elvét, hogy az hozzájárul a sajtószabadság korlátozásához. A sajtójogi anonimitás az olyan országok életében, mint amilyen Magyarország

¹⁴⁰ KN-1910, XX. köt. 142. (Pető Sándor), 300. (Hegyi Árpád); XXI. köt. 70. (Sághy Gyula), 83. (Haller István), 201. (Jármy Béla), 372. (Ábrahám Dezső).

¹⁴¹ KN-1910, XX. köt. 354. (Preszly Elemér).

¹⁴² Uo. 109.

¹⁴³ Uo. 26.

is, amelyek nem rendelkeznek az állami függetlenség „minden attribútumával”, „amelynek állami léte [...] csak csonkán van kiépítve”, és amely élén olyan kormány áll, amely a „nemzet szabadságinstitúcióit” csorbítani akarja, nagy jelentőségű.¹⁴⁴

Rakovszky Iván, aki 1910-ben került be először a Képviselőházba a Nemzeti Munkapárt mandátumával, hangoztatta, hogy az új szabályozás egyik célja az ún. stróman-rendszer felszámolása, amely lehetővé teszi, hogy valaki bűncselekményt kövessen el, és egyszerűen másvalakire hárítsa a felelősséget. Rakovszky szerint ez nem ellentétes a fokozatos felelősség rendszerével, a stróman-rendszer viszont szembemegy nemcsak az anyagi igazsággal, hanem az igazságérzettel is. A stróman-rendszer felszámolásának szükségességét azzal is igyekezett alátámasztani, hogy azt elsősorban éppen nemzetiségi lapok veszik igénybe. Az anonimitást sem teszi lehetetlenné a javaslat, ahogy azt az ellenzék állítja, hiszen továbbra is szabad „anonimé bármit megírni, csak bűncselekményt elkövetni nem szabad anonimé”.¹⁴⁵

Pop Cs. István arra emlékeztetett, hogy az anonimitás és a stróman-rendszer a magyaroknak sem volt nemrég idegen. A szabadságharc után sok kiváló ember menekült meg azért, hogy más vállalta helyette a felelősséget.¹⁴⁶

A parlamenti kisebbség oldaláról azonban többen vitatták, hogy a javaslat alkalmas a stróman-rendszer megszüntetésére. A stróman-rendszer amúgy sem olyan veszélyes, hogy „emiatt leromboljuk az 1848: XVIII. törvénycikkben lefektetett nagy elveket, azt a nagy épületet és emeljünk helyette egy teljesen újat, egy teljesen ismeretlent”.¹⁴⁷ Volt, aki ennél is élesebben fogalmazott, amikor azt állította, hogy az új felelősségi rendszer „a sajtót életgyökerében támadja meg”. Lehet ugyan, hogy egyes visszaéléseket vissza lehet vele szorítani, de „meg fogja bénítani alkotmányos életünk terén az egészséges bírálatot és az annak alapján kialakulható egészséges közvéleményt”.¹⁴⁸

Rakovszky Iván visszautasította azt az ellenzéki állítást is, hogy merénylet a sajtószabadság ellen az, hogy a lap munkatársa mentesül a szerzői felelősség alól, ha a cikket a felelős szerkesztő vagy a kiadó utasítására írta. Aláhúzta, hogy ez nem a felelősségi rendszer szigorítása, hiszen csak arról van szó, hogy ebben az esetben egy felelősségi szint kimarad. Mindez az újságírók érdekeit szolgálja, hiszen ők legtöbbször kényszerhelyzetben vannak a kiadóval és a szerkesztővel szemben.¹⁴⁹

Apponyi Albert azokra a szubjektív momentumokra apellált, amelyek egy időszaki újságot „egyéniséggé”, intézménnyé tesznek, ahol csak exponensei a lapnak az egyes munkatársak. Ezt figyelembe véve az újság „jogi és erkölcsi természetének” egyedül a fokozatos felelősség elve felel meg, ahol a fokozatos eljárás során is lehetőleg a tényleges bűnelkövetőt keresik, de a lényeg azon van, hogy a sértettel szemben valaki képviselje az újság által megjelenített egyéniséget. Szerinte a javaslat éppen a fokozatos felelősség elvét törli át, amikor az újság egyéniségén kívül állókra is kiterjeszti a felelősséget. Az a megfogalmazás, hogy szerzőként kell büntetni azt is, aki

¹⁴⁴ KN-1910, XXI. köt. 33. (Bakonyi Samu), 268. (Horváth Béla); XXI. köt. 327. (Vertán Endre).

¹⁴⁵ KN-1910, XX. köt. 152.

¹⁴⁶ Uo. 194.

¹⁴⁷ KN-1910, XXI. köt. 293. (Narancsik József).

¹⁴⁸ Uo. 359. (Bikádi Antal).

¹⁴⁹ KN-1910, XX. köt. 152.

a sajtóterméket büntetendő tartalommal megrendelte, vagy aki annak megírására a szerzőt rábírta, olyan tágan értelmezhető, hogy akár egy pártközi beszélgetés is értelmezhető úgy, hogy az újságíró azon kapta a cikk megírására a megbízást. A szerkesztőnek, a sajtó „hivatásszerű munkásának a felelősségéhez tartozik” – érvelt Apponyi –, hogy ezeket a külső benyomásokat megfelelően szűrje. Ha ezt nem megfelelően végzi, akkor a hibáért vállalnia kell a felelősséget.¹⁵⁰

Apponyi gondolatmenetéhez csatlakozott Pop. Cs. István is. A szerző felelősségére kell súlyt fektetni, és nem a tanácsadóéra, mert így az ellenfél egész csoportját „el lehetne csukatni”, ha például a szerző azt állítja, hogy egy bizottsági ülésen utasították a cikk megírására.¹⁵¹

Bródy Ernő szerint a kormány könnyen bizonyíthatná, hogy a javaslat ezen részének van-e politikai motivációja. Ha nincs, akkor a közérdekű témájú közlemények esetében maradjon meg a fokozatos felelősség, a magánügyi témájú közleményeknél (becsületsértés, rágalmazás, pornográfia stb.) pedig érvényesüljön a közönséges büntetőjogi elv.¹⁵²

Az új felelősségi rendszerbe olyanok is bekerülnek, akik az elkövetett sajtóvétségekről előzetesen semmilyen tudomással nem bírhatnak. Ebben az összefüggésben felróták az igazságügyi miniszternek a „mai” nyomdatechnika nem kellő ismeretét is, mert fenntartotta a nyomda felelősségét. Amikor egy nyomda számos nagy terjedelmű lapot ad ki, nem várható el a nyomda tulajdonosától, hogy azok tartalmát ismerje. Maga a szedő is gyakran részletekben kapja a hosszabb közleményeket, úgyhogy az összefüggéstelen töredékekből az egész tartalmát megérteni ő sem képes. Ha a tervezet megvalósul, akkor a nyomdász, félve a kártérítéstől, jogot formál arra, hogy a lap tartalma felett cenzúrát gyakoroljon. Ha tehát nem a cenzúra a célja a felelősségi rendszer kibővítésének, akkor az alól ki kell venni azokat a személyeket, akik a sajtódeliktumokról tudomással nem bírhatnak.¹⁵³

A kormánypárti Hantos Elemér is hasonló érveléssel kifogásolta a nyomdászok felelősségre vonhatóságának lehetőségét (40. §). Szerinte ahol „technikai, iparszerű munka végrehajtásáról van szó”, nem indokolt annak elvégzőjét felelősségre vonni akkor, amikor az nem tudta vagy tudhatta, hogy a lap előállításával kárt okoz.¹⁵⁴

A kártérítés

Újdonság volt a javaslatban a kártérítés kiterjesztése is. Eszerint sajtóbeli közleménnyel okozott vagyoni és nem vagyoni kárért is kártérítést lehetett követelni. Ráadásul olyan sajtóközlemény is megalapozhatott kártérítést, amelynek tartalma egyébként nem foglalt magában bűncselekményt. Ez a kitétel különösen kiváltotta az ellenzék elutasítását, amely a kártérítés intézményét elvben maga is üdvözölte, annak a javaslatban való megvalósítását azonban elutasította.

¹⁵⁰ Uo. 161.

¹⁵¹ Uo. 198.

¹⁵² Uo. 327.

¹⁵³ KN-1910, XX. köt. 412. (Lovász Márton); XXI. köt. 34. (Bakonyi Samu), 95. (Szebeny Antal), 269. (Horváth Béla).

¹⁵⁴ KN-1910, XX. köt. 119.

A rágalmazás esetére az 1848-as sajtótörvény is tartalmazott büntetést és a sértett számára a perköltségnek, valamint a közzététel költségeinek megtérítését. A büntetőtörvénykönyvek 1880. évi életbe léptetése alkalmával azonban ezek a paragrafusok kikerültek a sajtótörvényből.

A sajtótörvény-javaslat kártérítésre vonatkozó paragrafusa (39.) ellen az volt a fő kritika, hogy az túlló a célon, amikor bűncselekményt nem tartalmazó, „egyszerű valótlanágnak közlése címén is kárt lehessen megállapítani, ami viszonyaink mellett képtelen, lehetetlen dolog és oly anarchiára fog vezetni a közéletben, amely mélységesen meg fogja magát bosszulni a közérkölcsökben is”.¹⁵⁵

Haller István szerint – aki nyilvánvalóan félreértette a javaslat ezen szakaszát – elfogadhatatlan, hogy kártérítési kötelezettség keletkezhesen akkor is, ha az újság a valóságot írta meg, még ha azáltal kárt okoz is egyéneknek vagy vállalatoknak. Sőt, a kártérítést csak arra az esetre tartaná fenn, ha az újság „rosszhiszeműen, gondatlanságból” jelentetett meg valótlanágot. „Hiszen tévedés megeshetik; különösen a sajtónak izgatott, rövid időre szabott munkájában megeshetik, hogy valótlanágot közöl valamely sajtó-organum, anélkül, hogy bármi tekintetben hibáztatni lehetne és így lehessen rosszhiszeműséggel vádolni és annak alapján lehetne kártérítésre szorítani.”¹⁵⁶

A kártérítési igény szabályozását többen nem a sajtótörvény, hanem a készülő polgári törvénykönyv¹⁵⁷ keretében kívánták megvalósítani, annál is inkább, mert az igazságügyi miniszter úgy nyilatkozott, hogy annak betervezése a közeljövőben várható.

Az oppozíció szerint a kártérítéssel egyrészt az is a gond, hogy az sokkal szigorúbb, mint az ipar, a kereskedelem vagy a magánélet terén. Másrészt a kártérítés elvét nem egyenlő módon kezeli, a sajtót hátrányba hozza. A kormány szemében a sajtó az igazán kártevő. Ezt támasztja az is alá, hogy a kártérítési igény a sajtóval szemben áll fenn, azokkal szemben azonban nem, akik a sajtóval bánnak el. Ha a lap egy vállalatról valamit ír, ami a vállalatnak kárt okoz, akkor a kiadó teljes kártérítésre kötelezhető. Ha azonban a lapnak okoznak kárt, pl. elkobzás révén, akkor csak a tényleges kár után (ti. a lefoglalt lapok ára után) jár kártérítés. Ha a lap számára első fokon nem adják meg a kolportázs jogát, de fellebbez és másodfokon megkapja, akkor nem jár számára kártérítés, pedig közben hosszabb ideig nem élvezhette a kolportázs jogát.¹⁵⁸

Polónyi Dezső egyenesen azt vizionálta, hogy azzal a céllal fognak cégek alakulni, hogy a megrágalmazottak szerepét játsszák. Ebből egy kis ügyességgel meg lehet majd élni. A javaslat lehetővé teszi azt is, hogy ha a szerkesztő és a kiadó összevesznek, akkor előbbi közzé tesz olyan közleményt, amely miatt a kiadót fogják majd megbüntetni.¹⁵⁹

¹⁵⁵ KN-1910, XX. köt. 109. (Springer Ferenc), 138. (Pető Sándor); KN-1910, XXI. köt. 202. (Jármay Béla), 373. (Ábrahám Dezső), 96. (Szebeny Antal), 139. (Kállay Ubul).

¹⁵⁶ KN-1910, XXI. köt. 85.

¹⁵⁷ Ekkor már folyamatban volt az új magyar polgári törvénykönyv megalkotása, azonban 1900 és 1928 között csak terveztek készültek. Az első magyar polgári törvénykönyvet csak 1959-ben fogadták el (1954. évi IV. törvény).

¹⁵⁸ KN-1910, XX. köt. 141. (Pető Sándor), 177. (Ivánka Imre), 346. (Huszár Károly), 474. (Bizony Ákos), 493. (Lovász Márton); XXI. köt. 84. (Haller István), 126. (Ráth Endre), 274. (Kelemen Béla), 279. (Bakó József), 410. (Sümegei Vilmos).

¹⁵⁹ KN-1910, XXI. köt. 339. (Polónyi Dezső), 424. (Andrássy Gyula).

Az új kártérítési szakasz elfogadása azzal a veszéllyel is jár – hangzott egy újabb érv a javaslat ellen –, hogy a sértettek rágalmazás esetében sem rágalmazásért perelnek, hanem kártérítésért fordulnak bírósághoz. Ezzel meg fognak szünni a rágalmazásért indított ügyek, és a magánbecsület nem kapja meg a megfelelő védelmet a sajtó útján elkövetett becsületsértéssel és rágalmazással szemben. Pedig egy sajtótörvénynek éppen ez lenne a legfontosabb feladata. Ráadásul, amíg a rágalmazási és becsületsértési ügyek az esküdtbíróóság hatáskörébe tartoznak,¹⁶⁰ addig a kárpótlási perek a rendes bíróságok előtt zajlanak – hangzott az érvelés. Tekintettel arra, hogy az esküdtbíráskodást a sajtóvétség esetében az ellenzék amúgy is a sajtószabadság egyik oszlopának tartotta, az esküdtbíróóságok szerepének további visszaszorulását a sajtószabadsággal szembeni merényletnek tekintette.¹⁶¹

A kártérítés szabályozásának módjával szemben egy másik kritika az volt, hogy a javaslat nem határoz meg elévülési időt, ezért minden egyes újságíró, aki valaha írt cikket, ki van téve annak a veszélynek, hogy bármikor anyagi vagy erkölcsi kártérítés iránt pert indítanak ellene, akkor is, ha sajtóvétséget nem követett el.¹⁶²

Ugyancsak sérelmezték, hogy a kártérítési kötelezettség nemcsak a szerzőre, hanem a kiadóra és a nyomdára is kiterjed. Huszár Károly szerint ez ellentétes azzal a §-sal (36. §), amely megszabja, hogy a nyomda tulajdonosa viseli a sajtójogi felelősséget, ha a sajtóterméken a felelős személyek nem szerepelnek, és ha ennek folytán sajtójogi felelősségre más nem vonható. Egyrészt tehát meghatározza, hogy a nyomdának mire kell figyelnie, majd ezt követően annak ellenére, hogy ennek megfelelt, pénzbüntetés, bünyügyi költségek és kártérítés fizetésére kötelezhető, ha azok behajtása az elítélttől, a kiadótól, illetve a lapbiztosítékból nem lehetséges. „Valóban abszurdum, valóban jogi lehetetlenség, hogy olyan valaki fizesse a kárt, aki ezt nem okozta, aki a törvény szerint mindent elkövetett, hogy őt semmi felelősség ne terhelje”.¹⁶³ A kiadó és a nyomda kártérítési felelőssége oda fog vezetni – állította Bikádi Antal –, hogy ők lesznek a hírlapok cenzorai. Azt fogják ugyanis elsősorban nézni, hogy a kérdéses közlemény megalapozhat-e kártérítés-fizetési kötelezettséget ellenükben, mert ha igen, meg fogják tagadni a cikk megjelenését.¹⁶⁴

Problémaként mutatták be azt is, hogy előnyben van az, akinek egy politikai lappal szemben van kárigénye, hiszen a kaució fedezetet képez. Míg az, aki nem politikai laptól szenvedett jogsérelmet, akár nagyobbat is, nem számíthat ilyen fedezetre. Ez egyben a kaució „abszurd voltára” is rámutat.¹⁶⁵

A kormánypárti Hantos Elemér a parlamenti kisebbség aggodalmának eloszlatására, ti. hogy a javaslat nem határoz meg korlátot a nem vagyoni kártérítés mértékére, hangoztatta,

¹⁶⁰ Az 1897. évi XXXIV. törvénycikk a bűnvádi perrendtartás életbe léptetéséről a sajtó útján elkövetett rágalmazási és becsületsértési ügyek egy részét kivonta az esküdtbíróági ítélezés alól. L. részletesebben PAÁL i. m. (37. l.).

¹⁶¹ KN-1910, XX. köt. 238., 258. (Benedek János); KN-1910, XXI. köt. 144. (Horváth Gyula), 69. (Sághy Gyula).

¹⁶² KN-1910, XX. köt. 352. (Huszár Károly).

¹⁶³ KN-1910, XX. köt. 353.

¹⁶⁴ KN-1910, XXI. köt. 360.

¹⁶⁵ Uo. 282. (Hammersberg László).

hogy a magyarországi bírósági gyakorlat alapján nem kell attól tartani, hogy a nem vagyoni kárnak különösen tág teret engednének. Egyúttal azt javasolta, hogy a javaslat vonatkozó szövegét a készülő polgári törvénykönyvnek megfelelően fogalmazzák meg.¹⁶⁶

Büntető rendelkezések

A törvényjavaslat büntető rendelkezéseivel szemben a legtöbben azt a kritikát foglalták meg, hogy az új, addig nem létező bűncselekményeket tartalmaz, továbbá hogy – más országokban nem tapasztalható – rendkívül szigorú büntetéseket helyez kilátásba. A sajtó útján elkövetett bűncselekmények esetében a közönséges bűncselekményeknél is súlyosabb büntetési tételket állapít meg. (A kereskedelmi törvény nem büntet azért, ha valaki könyveit nem vezeti megfelelően, míg a javaslat 600 korona pénzbüntetéssel rendeli sújtani azt a nyomdatulajdonost, aki az általa kiadott nyomtatványokról nem az előírások szerint vezeti a nyilvántartását.)¹⁶⁷ A sajtó működésének nem törvényes kereteket szab, hanem olyan akadályokat, amelyek lehetlenné teszik a sajtószabadság érvényesülését.

Andrássy Gyula szerint büntetni kell a vétkes sajtót, de ha választani kell aközött, hogy „a sajtó akciószabadsága megbéníttatik”, vagy büntetlenek maradjanak azok, akik „a sajtó terén hibát követtek el”, akkor inkább maradjon büntetlen, akit „meg kellene büntetni, [...] sokkal nagyobb veszedelem az, különösen olyan országban, mint Magyarország, ha a sajtó nem beszélhet szabadon, mintha a sajtó büntetlenül kárt okozhat”.¹⁶⁸ Az, hogy a javaslat „csekély jelentőségű cselekményekre” is aránytalanul magas büntetési tételeket állapít meg, az ellenzék szerint azt mutatja, hogy a javaslat célja az elrettentés, a bosszú, a „központi hatalom megerősítése és körülbástyázása”.¹⁶⁹

A sajtóbűncselekmények közötti különbségtétel, hogy vajon a sajtótermék tartalma által követik-e el, vagy azáltal lesz-e valami bűncselekmény, hogy sajtó útján közzéteszik, ugyancsak a kormányzat céljait szolgálja. Ugyanis a sajtójavaslat csak a sajtótermék tartalma által elkövetett bűncselekményt tekinti sajtóvétségnek, így a „legsajátabb” sajtóvétségeket nem minősíti sajtóvétségnek, és ezáltal kivonja azokat az esküdtszék hatásköre alól, tovább szűkítve a sajtószabadság határait.¹⁷⁰

A javaslat külön vétségként foglalkozott az ún. revolverező újságírással, amikor az újságíró pénzért vagy egyéb szolgáltatásért valamit elhallgat, vagy „az ellenértékkel arányban nem álló díjért” valamit közzétesz. Az ellenzék szerint szükségtelen, hogy a sajtótörvény foglalkozzon a

¹⁶⁶ KN-1910, XX. köt. 118.

¹⁶⁷ KN-1910, XXI. köt. 129. (Ráth Endre).

¹⁶⁸ KN-1910, XX. köt. 109. (Springer Ferenc), 213. (Csermák Ernő); XXI. köt. 143. (Kállay Ubul), 263. (Barabás Béla), 423. (Andrássy Gyula).

¹⁶⁹ KN-1910, XX. köt. 479. (Tüdős János).

¹⁷⁰ KN-1910, XX. köt. 109. (Springer Ferenc); XXI. köt. 68. (Sághy Gyula), 142. (Kállay Ubul), 423. (Andrássy Gyula).

zsarolással, amikor az a büntető törvénykönyvben is szabályozva van.¹⁷¹ A sajtótörvénybe csak a sajtórendészeti kihágások büntetése tartozik, minden egyéb bűncselekmény szankcionálásának a büntető törvénykönyvben van a helye.¹⁷²

Vázsonyi Vilmos elutasította és a javaslatból való törlését indítványozta annak a kitételnek, amely büntetni rendeli azt a nyomdai alkalmazottat, aki a neki átadott közlemény vagy hirdetés kinyomását másokkal való előzetes megbeszélés alapján megtagadja. Vázsonyi szerint pongyola ugyanis a fogalmazás, mert sztrájk esetében (Vázsonyi értelmezése szerint sztrájk esetére vonatkozik ez a rész) az alkalmazott egyáltalán be sem megy a nyomdába, így nem lehet neki átadni a kéziratot. Az a kitétel pedig, hogy mentesül a felelősségre vonás alól, ha a kézirat bűncselekményt tartalmaz, a nyomdai alkalmazottat házi cenzorrá teszi.¹⁷³ Pongyola a megfogalmazás – folytatta Vázsonyi – ott is, ahol a javaslat büntetni rendeli, ha valaki olyan személyt jelöl meg felelős szerkesztőként, aki szerkesztéssel ténylegesen nem foglalkozik. Itt ugyanis nem arról van szó, hogy valaki ténylegesen nem foglalkozik a szerkesztéssel, hanem arról, hogy csak színleg foglalkozik a szerkesztéssel, csak azért van bejelentve, hogy a sajtójogi felelősséget viselje. A javaslat szövege azonban – a hozzászóló szerint – olyan komikus értelmezéseket is megenged, hogy a szerkesztő nem mehet szabadságra sem, mert a hatóság eljárást indíthat ellene.¹⁷⁴

A '48-as sajtótörvény hátrányos megváltoztatását róta fel az oppozíció annál a paragrafusnál is, amely kimondja, hogy az országgyűlés, a hatóságok és más törvény által alkotott testületek nyilvános iratainak vagy azok nyilvános tárgyalásainak „hív szellemben” való közlése sem bűnvádi eljárást, sem kártérítési igényt nem alapoz meg. A '48-as sajtótörvényben ugyanis az érintett hatóságok valamennyi, nemcsak nyilvános iratainak minden szankció nélküli közlése biztosítva volt.¹⁷⁵

A sajtó útján elkövetett bűntettek és vétségek miatt indított eljárás szabályozása kapcsán is hangoztatta az ellenzék kifogásait. Esterházy Móric méltánytalanak nevezte, hogy sajtóperekben a vádirat közlésétől számított nyolc napon túl a valóság bizonyítására csak akkor lehet újabb bizonyítékokat beterjeszteni, ha emiatt nem kell a tárgyalást elnapolni, vagy ha a terhelt igazolja, hogy azokat korábban nem ismerte.¹⁷⁶

Hantos Elemér, munkapárti képviselő visszautasította azt a vádat, hogy a törvényjavaslat lényegében nem más, mint büntető kódex.¹⁷⁷ Mert vannak ugyan benne szép számmal büntető rendelkezések – ismerte el Hantos –, de azok csak akkor kerülnek alkalmazásra, ha a javaslat egyéb intézményes biztosítékai nem működnek megfelelően. Hantos szerint a javaslat két alappillére: a sértett félnek adott helyreigazítási jog és kártérítési igény semmiféle büntető rendelkezést nem tartalmaz, mindemellett ezek fognak a leginkább hozzájárulni a sajtó nivójának emelkedéséhez. Az ugyanis, aki helyreigazítást kap, nem fogja igénybe venni a törvény büntető rendelkezését, hiszen előfordulhat, hogy a megvádolt szerzőt vagy kiadót felmentik.¹⁷⁸

¹⁷¹ KN-1910, XX. köt. 176. (Ivánka Imre), 204. (Csermák Ernő), 238. (Benedek János), 423. (Andrássy Gyula).

¹⁷² KN-1910, XX. köt. 472. (Bizzony Ákos); KN-1910, XXI. köt. 40. (Bakonyi Samu), 131. (Ráth Endre).

¹⁷³ KN-1910, XX. köt. 20.

¹⁷⁴ Uo. 21.

¹⁷⁵ Uo. 28.

¹⁷⁶ KN-1910, XXI. köt. 175.

¹⁷⁷ KN-1910, XX. köt. 117.

¹⁷⁸ Uo. 118.

Az újságíró és a kiadó jogviszonya

Az időszaki lap kiadója és szerkesztőségének tagjai közt fennálló jogviszony szabályozatlanságát és az abból következő problémákat az ellenzék sem tagadhatta. De hogy dicsérni se kelljen a javaslat ezen részét, úgy igyekeztek azt beállítani, hogy az a „cukor”, amely a „keserű pirulát” megédesíti. Vagyis a kormány azért tette be a törvénytervezetbe ezt fejezetet, hogy az újságírókat helyzetük javításával próbálja meg a javaslat mellé állítani.

Ez persze nem jelentette azt, hogy ne találtak volna hibákat a javaslatban.¹⁷⁹ Nagyobb empátiát vártak volna el a „sajtó munkásai” iránt, akik „életük megrövidítésével, éjszakáik feláldozásával teljesítik a közönség iránt való hasznos és nagy szolgálatukat”. Hiányolták, hogy a javaslatban nincs konkrétan kimondva, mi a különbség az állandó és a nem állandó alkalmazott között. Az állandó vagy nem állandó alkalmazás ugyanis nem döntő a kiadónál betöltött munkakör szempontjából.¹⁸⁰ Azt is az újságírókra nézve hátrányos intézkedésként értékelte az oppozíció, hogy a felmondási idő alatt az újságírót csak akkor illette volna meg teljes fizetése, ha a kiadó nem igazolja, hogy az újságíró kára kisebb annál, vagyis ha pl. az újságíró a felmondási idő alatt már elhelyezkedett. Ez pedig eltért volna az alkalmazotti viszonyban dolgozóknál szokásos általános gyakorlattól.¹⁸¹

Az újságíró és a kiadó viszonyának rendezése kapcsán ismételten előkerült az újságírói kamara gondolata, amelynek hatáskörébe tartozna a hivatásos újságírók és a kiadók közötti összes jogviszony kezelése is. Ezáltal – a „sajtószabadság megtámadása nélkül” – megszüntethetők lennének azok a visszas állapottok is, amelyekben az újságíró sokszor kényszerhelyzetben van a kiadóállalattal szemben, és a sajtószabadság megléte mellett sem rendelkezik egyéni függetlenséggel.¹⁸²

Akadtt olyan vélemény is, amelyik szerint a hírlapírók és a kiadó viszonyának szabályozása nem a sajtótörvénybe való, hanem külön törvény lenne szükséges, amely egyúttal rendezné a hírlapírók nyugdíjának és betegbiztosításának kérdését is.¹⁸³

A kormány álláspontja

Balogh Jenő igazságügyi miniszter, akiről jogtudósi, egyetemi tanári működése alapján általában az ellenzék is elismerően nyilatkozott,¹⁸⁴ folyamatosan jelen volt a javaslat képviselőházi tárgyalásán és időről időre szót is kért.

¹⁷⁹ Szebeny Antal, aki az eredeti, nem a Bizottság által módosított javaslatot vette alapul, olyan kitévelt bíralt, amely már kikerült a javaslatból. És így a sajtó munkásaira nézve hátrányként értékelte, hogy azok csak egy évre köthetők volna le magukat, ti. az eredeti javaslat megtiltotta volna az olyan szerződések megkötését, amely a felmondást egy évnél hosszabb időre kizárta volna. KN-1910, XXI. köt. 96.

¹⁸⁰ Uo.

¹⁸¹ Uo. 204. (Jármy Béla).

¹⁸² Uo. (Kelemen Béla).

¹⁸³ Uo. 292. (Narancsik József).

¹⁸⁴ Apponyi Albert így beszélt Baloghról: „Én az igazságügyminister úr személyét ezzel nem érintem. Megmondom egész nyíltan és egész őszintén, hogy az ő egyéniségét azok közé sorozom, akiket mély sajnálattal látok ezen

Első hozzászólásában¹⁸⁵ hangsúlyozta: „Ha ez a javaslat törvénnyé válnék, a sajtónak minden hivatása magaslatán álló jellemes és derék munkása ezentúl is szabadon kifejtheti azt a nemes és jelentős hivatást, mely megilleti abban, hogy küzdjön a haladásért és a művelődésért, hogy sürgesse élesen, hevesen, gúnnyal és a szarkazmus minden fegyverével is a reformokat, hogy megfékezze és kasztigálja¹⁸⁶ a visszaéléseket, hangot adjon minden panasznak, nyomornak, sóhajnak, az ország bármely részéből, és teljesíthesse a maga nagy ellenőrző hivatását is.”¹⁸⁷ Korlát csak annyiban lesz, hogy a „közrendet és közerkölcsiséget” veszélyeztető sajtótermék terjesztése megtiltható.¹⁸⁸

Az opposíció ugyan kezdetől fogva támadta a javaslatot, de az általános vita első napjaiban úgy tűnt, hogy konstruktív ellenzékként részt vesz a javaslat képviselőházi tárgyalásában, ami a korábbi hónapokhoz képest, amikor a képviselőház kisebbsége rendszerint távol maradt a törvényalkotástól, kétségtelenül változást jelentett volna. Erre utalt a szakminiszter is, amikor a javaslat tárgyalásának első napjaiban köszönetet mondott az ellenzéknek, hogy a tárgyalásban részt vesz, és ezáltal „rendes és normális” vita indulhatott meg, ami a parlamentben uralkodó légkör miatt még néhány héttel korábban is elképzelhetetlen volt.¹⁸⁹

Visszautasította azonban az ellenzék azon állítását, hogy a kormány a magyar sajtót „rabságba akarja vinni”. Az új törvénytől a miniszter azt várta, hogy annak preventív és nem represszív hatása lesz, és semmiképpen sem vezet „tömeges elítélésekre vagy üldözésekre”. Azt kívánta, hogy a javaslatban foglalt rendelkezések ne kerüljenek alkalmazásra, legyen „a sajtó hangja finomabb, tónusa emelkedettebb, kötelességérzése élénkebb”. Az ellenzéket pedig arra kérte, hogy tartózkodjon az általános szólamoktól, helyette bocsátkozzon az egyes szakaszok részletes bírálatába, mert – úgy vélte – a tárgyilagos és lojális kritika a parlamenti kisebbség szemében is sokkal kedvezőbb színben fogja feltüntetni a javaslatot, mint amilyenben az az általánosságban elhangzott frázisok alapján látszik.¹⁹⁰

Az általános vita vége felé, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy az ellenzék nem a javaslat javítására, hanem annak elfogadásának akadályozására törekszik, a szakminiszter ismételt utalt annak abszurditására, hogy a meghozandó törvény a szabadság „letiprását” és az „alkotmányjogok teljes elkobzását” célozza. Ezt azzal támasztotta alá, hogy amennyiben az ellenzéknek lenne igaza, akkor a hosszára nyúlt általános vitában helyenként nemcsak néhány képviselője hallgatná „minden hatás mutatása nélkül ezeket az általános kijelentéseket”. Utalt az opposíció demagóg magatartására is, amikor alaptalanul, minden bizonyíték nélkül – a nagyközönségnek

---

szerep betöltésénél. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Nagyobbra tartottam őt mindig, semhogy mély sajnálattal ne lássam őt, mint sok más becses, egyénileg tisztelt egyéniséget belesodródni egy olyan rendszernek kerékeibe, a melyikben egy jó kerék azt a gépezetet meg nem javíthatja, hanem elromlik a jó kerék is az egész géppel együtt.” KN-1910, XX. köt. 35.

¹⁸⁵ KN-1910, XX. köt. 477. ülés.

¹⁸⁶ Ti.: ostorozza.

¹⁸⁷ KN-1910, XX. köt. 96.

¹⁸⁸ Uo. 96.

¹⁸⁹ Uo. 217. (480. ülés, a javaslat tárgyalásának 6. napja).

¹⁹⁰ Uo. 222., 229.

játszva – tesz olyan kijelentéseket, amelyeket jogi érvekkel a szakközönség előtt könnyű megcáfolni, azonban ezek a jogi fejtegetések nem bírnak „künn, a kevésbé tájékozottak előtt” olyan szuggesztív erővel, mint az általános, vészharangot megkongató szövegek.¹⁹¹

Balogh cáfolta azt is, hogy a kormány a javaslat gyors előterjesztésével statáriumot csinál. Utalt arra ugyanis, hogy közel három hónappal a javaslat beterjesztése után még mindig csak az általános vita folyik. Hogy az ellenzék által támadott új házszabály mennyiben semmisítette meg a szólásszabadságot, mutatja az a tény, hogy a vita tizennyolc napja tart, és nemegyszer egy ellenzéki képviselő beszélt végig egy egész nyolcórás vitanapot.¹⁹²

A parlamenti kisebbség azon kifogását, hogy a javaslat nem aktuális, azzal utasította vissza a szakminiszter, hogy a koalíciós kormány¹⁹³ is sajtójavaslatot készített, amely a mostani tárgyalás alatt levőnek alapjául szolgált. A miniszteri bársonyszékben elődje, Székely Ferenc azon álláspontja, hogy „maradjunk csak az 1848-iki sajtótörvény mellett”, nehezen egyeztethető össze azzal, hogy hivatali ideje alatt ő is a sajtótörvény revízióját készítette elő a szakma képviselői véleményének meghallgatásával.¹⁹⁴ Mindez rámutatott arra, hogy az ellenzék politikai okokból száll szembe a napirenden levő javaslattal. Balogh nem tagadta, hogy a javaslat helyenként szigorúbb szabályokat állít fel a sajtóval szemben, mint a koalíció tervezete, viszont van, ahol annál enyhébb előírásokat tartalmaz. Hiszen például – mondta a szakminiszter – a koalíció tervezete alapján egy lap megjelenését és terjesztését akár egy évre be lehetett volna tiltani.¹⁹⁵ Arról azonban nem szólt, hogy az általa beterjesztett törvényjavaslat nem szabott korlátot a betiltás időtartama vonatkozásában.

Balogh a javaslat nem megfelelő előkészítésére vonatkozó kritikákat is visszautasította. Utalt arra, hogy az 1907. évi sajtóankéton az érdekeltek kifejthették véleményüket, és az azokról készült jegyzőkönyveket maga is betűről betűre áttanulmányozta. Azóta pedig – szerinte – sem a gyakorlati élet, sem valamelyik külföldi ország sajtóreformja, sem a tudomány nem hozott fel olyan új szempontokat, hogy szükség lenne az érdekeltek véleményének ismételt kikérésére. A miniszter azt is állította, hogy az elődje által egy évvel korábban bekért szakvéleményeket a javaslat kidolgozása során figyelembe vette. Annak pedig semmi értelmét nem látta, hogy ilyen rövid időn belül ugyanazoktól ugyanabban a tárgyban ismét kikérje véleményüket. Az ügyvédi kar és a publicisztika számos képviselőjével mindamellet konzultált, és a törvényjavaslat egy korábbi változatát részükre véleménynyilvánítás végett megküldte, továbbá a nagy lapok és a publicisztikai élet számos képviselőjével is tárgyalt a reform kérdésében. Nevüket azonban, tekintve azt a „sajnálatos terrort, amely egyes férfiaknak, hivatott szakférfiaknak teljes meggyőződéssel eredő szabad véleménynyilvánítását el akarja fojtani”, nem volt hajlandó megnevezni.¹⁹⁶

¹⁹¹ KN-1910, XXI. köt. 443.

¹⁹² Uo. 445.

¹⁹³ Az ekkori ellenzéki pártok 1906 és 1910 között hatalmon levő koalíciója.

¹⁹⁴ KN-1910, XXI. köt. 179.

¹⁹⁵ KN-1910, XX. köt. 223.

¹⁹⁶ KN-1910, XX. köt. 97–98., XXI. köt. 179.

Balogh az egyeztetés nehézségeit is érintette. Ennek során azt tapasztalta, hogy a különböző újságíró-egyesületek¹⁹⁷ véleményében egyetlen dolog volt közös, az, hogy egyáltalán ne legyen semmilyen változás. Ha valaki ennek ellenére mégis belefog a reformba, annak tisztában kell lennie azzal, hogy politikai vesszőfutásnak lesz kitéve. Az újságírók a kiadó felelősségét állítanák előtérbe, a kiadó inkább a nyomdatulajdonosra mutogat, utóbbi pedig azt mondja, csak az ő felelősségét mellőzzék, a többi pedig nem tartozik rá. Ilyen körülmények között, amikor egymással szemben álló ellentétekről van szó, amelyek között a kompromisszum lehetetlen, a kormány saját felelősségének tudatában elkészít egy olyan törvényjavaslat-szöveget, amelyet „érett megfontolás után a leghelyesebbnek vél”.¹⁹⁸

A miniszter nem értett egyet az ellenzék egyes képviselőivel abban sem, hogy ne lenne társadalmi igény a sajtóban elharapózott visszaélésekkel szembeni fellépésre.¹⁹⁹

Vadász Lipót igazságügyi miniszteri államtitkár a javaslat szükségességét azzal indokolta, hogy a sajtó útján elkövetett visszaélések száma jelentősen megnövekedett. Utalt rá, hogy Budapest és környéke a pornográf sajtó előállításának színtere, és egyúttal a nemzetközi pornográf irodalomnak „valóságos lerakódóhelye”. A sajtó káros megnyilvánulásaként említette az ún. részletfizetéses füzeteket, amelyek csak arra valók, hogy „a nép naiv hitével csalárd módon visszaélve, a tájékozatlan embereket anyagilag megkárosítsák”.²⁰⁰ Az államtitkár szerint Magyarországon a hazai közgazdasági viszonyokhoz képest túl sok a lap. Ez a túltermelés aztán a legközelebről érdekeltek (írók, szerkesztők, kiadók, nyomdászok) rovására „valóságos anarchiára vezet”. E túlbujánzó sajtó számára nem a közérdek, nem az igazság, hanem csak az számít, ki hozza a legnagyobb szenzációt. Ennek egyik következménye, hogy a társadalomban egyfajta „antizsurnalizmus” fejlődött ki. Az olvasóközönség ugyan napról napra nő, de a művelt rétegek körében a sajtóban tapasztalható anarchikus helyzet miatt egyre nagyobb a távolságtartás az újságírással szemben. Ezt a helyzetet pedig tovább így hagyni nem lehet, „nem lehet a sajtó munkásainak érdekében sem, nem lehet azoknak érdekében sem, akik szellemi munkával, vagy anyagi fáradsággal, vagy pénzzel mint vállalkozók vesznek abban részt”, indokolta a sajtószabályozás felülvizsgálásának szükségességét az államtitkár.²⁰¹

Hozzászólásai alkalmával Balogh miniszter nemcsak az általános megjegyzésekre, hanem a javaslat egyes konkrét szakaszait ért bírálatokra is kitért. Esterházy Móric kritikájára válaszolva Balogh Jenő elismerte, hogy hátrányai is vannak annak, hogy a bírósági eljárás során sajtóügyekben a főtárgyalás előtt – kivéve néhány olyan esetet, amikor általában súlyos bűncselekményről van szó – nem kötelező vizsgálatot tartani (51. §). A szakminiszter hozzáfűzte

¹⁹⁷ „Ezek ma összesen kilencz egyesületben vannak az országban szervezve. Ha az ember meghallgatja a Budapesti Újságírók Egyesületét, órákon keresztül tárgyal velük, kap egy ilyen véleményt, ha az Otthonklubbal tárgyal, kap olyan véleményt, hogy ők nem a részletekben akarnak módosítani, hanem új ellen javaslatot helyeznek kilátásba nyolcz napon belül, amelyet azonban nem küldenek meg, (*Derültség a jobboldalon.*) ha a vidéki hírlapírók egyesületével tárgyal, kialakul egy csoport, amely helyesli a javaslat bizonyos rendelkezéseit (*Zaj a baloldalon.*), de nyolcz nap múlva alakul egy másik csoport, amely azt mondja: a vezetőség álhírlapírókból áll, mi vagyunk az igaziak, a mi javaslatunkat tessék elfogadni. És így megy ez tovább a szakíróknál, a nyomdatulajdonosoknál stb.” KN-1910, XX. köt. 223.

¹⁹⁸ Uo.

¹⁹⁹ Uo. 103.

²⁰⁰ KN-1910, XXI. köt. 428.

²⁰¹ Uo. 430–431.

azonban, hogy a kötelező vizsgálat mellőzhetőségét az érintett sajtótestületek javaslatára vették be a javaslatba. Az volt ugyanis az álláspont, hogy éppen a vizsgálat miatt húzódnak el évekig a sajtóperek, egyébként is, aki megírt valamit, „vigye magával a bizonyítékait a kabátzsebében és 24 óra alatt is álljon rendelkezésre, úgy gyorsítsák a dolog”.²⁰² Azt az ellenzéki kívánalmat, hogy a sajtótermék terjesztésének betiltásról bíróság döntsön és ne a közigazgatási hatóság, a miniszter a választási plakátok kapcsán szerzett gyakorlati tapasztalatra hivatkozva azzal utasította vissza, hogy a bírósági eljárás túl hosszadalmas, annál gyorsabb intézkedésre van szükség.²⁰³

Balogh igyekezett eloszlatni azon aggodalmakat is, hogy a nyomdai munkások sztrájkja kártérítési kötelezettséget vonhat maga után akkor is, ha az nem jogellenes. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy sztrájkjogot nem lehet a sajtóreform keretébe belevonni, azt külön sztrájk-törvényben kell szabályozni.²⁰⁴

Mind a szakminiszter, mind pedig az államtitkár kísérletet tettek a helyreigazítási joggal kapcsolatos félreértések eloszlatására is. Az ellenzéki állításokkal ellentétben – mondta Vadász Vilmos államtitkár – csak annak van joga élni a helyreigazítás jogával, akiről valótlán tényeket közöltek, vagy a való tényeket hamis színben tüntették fel. Az osztrák törvény szerint minden tény helyreigazítását kérésre közzé kell tenni, a belga törvény szerint pedig mindenkinek joga van választ közzé tenni, akit az adott újság közvetve vagy közvetlenül megemlít.²⁰⁵ Mindamellett az államtitkár reményét fejezte ki, hogy a részletes vitánál jönnek azok a módosítások, amelyek pontosítják a hatóság helyreigazítási jogát, rendezik, hogy a szerkesztő fenntarthatja-e a helyreigazított közleményt, illetve miként büntessék azt, aki a helyreigazítási jogával visszaél (valótlanságot közöl, és azzal kárt okoz).²⁰⁶ Az elhangzott kritikák ellenére a szakminiszter továbbra is helyesnek vélte, hogy a hatóság korlát nélkül élhessen a helyreigazítás jogával, mert gyakran vannak olyan közérdekű tények – hangzott a miniszter indoklása –, amelyek közzététele az országnak áll érdekében. Kompromisszum készségét bizonyítva hajlandónak mutatkozott viszont arra, hogy az adott hatóság a magánszemélyekhez hasonlóan csak akkor élhessen a helyreigazítás jogával, ha vele kapcsolatban közölnek „valótlán tényeket vagy való tényeket hamis színben tüntettek fel”.²⁰⁷ (Ezt a módosítást a részletes vita során keresztül is vitték.)

A kaució fenntartásának szükségessége mellett azzal érvelt Balogh, hogy előfordultak olyan esetek, amikor a kárt okozó cikk megjelenése után megszüntették a lapot vagy elvonták a kauciót, így a sértett nem tudta miből kielégíttetni igényeit. „Amíg Magyarországon nem lesznek olyan gazdasági viszonyok és olyan fejlett állapotok, amelyek a kártérítésnek más alapot is tudnak adni, mint a kaució, addig a kaució intézményét felelősség tudatával bíró kormány teljes megnyugvással nem fogja megszüntetni”.²⁰⁸ A hírlapbiztosítékkal kapcsolatban hangoztatta, hogy az egyáltalán nem olyan retrográd intézmény, mint ahogy azt egyes ellenzéki képviselők bemutatták. Ennek bizonyítására a miniszter hivatkozott olyan külföldi szabadelvű jogtudó-

²⁰² Uo. 178.

²⁰³ KN-1910, XX. köt. 96.

²⁰⁴ KN-1910, XXI. köt. 182.

²⁰⁵ Uo. 438.

²⁰⁶ Uo. 438.

²⁰⁷ KN-1910, XX. köt. 224.

²⁰⁸ Uo. 225.

sokra (Dicey, Glaser stb.), akik a lapbiztosíték fenntartása mellett foglaltak állást. Igyekezett eloszlatni nagyatádi Szabó István és Polónyi Géza tévedését, amikor azok azt állították, hogy a kaució fenntartása a szegény emberek részére lehetetlenné teszi gondolataik sajtó útján való terjesztését. Balogh Jenő hangsúlyozta, a kaució nem a hírlapíró, hanem a kiadót mint vállalkozót érinti, annak tőkéjét köti le. Így a „kis ember” is írhat az újságban, mint ahogy Szabó István lapjában is publikálhatnak pártja szegény tagjai is. Mindamellet Balogh is elismerte, hogy az újságkiadás is olyan vállalkozás, amihez tőke szükséges, és aki azzal nem rendelkezik, hátrányban van.²⁰⁹ Ezzel persze kimondatlanul részben igazat adott a kritikáknak, amennyiben a lapbiztosíték megemlése a tőkeszegény kiadókat nehéz helyzetbe hozhatta.

Balogh Jenő ragaszkodott a sajtójogi felelősség újraszabályozáshoz is. A szakminiszter hangsúlyozta, hogy „nagy, hatalmas és szabad államokban és olyanokban, amelyekben éppen a sajtó oly hatalmas fejlődést, lendületet vett, mint Angliában és Franciaországban, nem ez a tiszta, külön sajtójogi felelősség van és nincs meg Németországban sem, hanem az általános büntetőjogi felelősséghez közelebb van a sajtójogi felelősség is”.²¹⁰ Az új felelősségi rendszer mellett felhozta számos tekintélyes jogásznak (Zsitvay Jenő, Finkey Ferenc, Tarnai János) a javaslat érintett részét támogató állásfoglalását is. Aki tehát azt állítja – mint pl. Vázsonyi Vilmos, Székely Ferenc stb. –, hogy a javaslat szerint azt is büntetni fogják, aki az adatokat szolgáltatja a büntetendő tartalmú közleményekhez, az téved, félreérti a javaslatot – fogalmazott Balogh Jenő.²¹¹ Az igazságügyi miniszter kiemelte, hogy ezen tévhit igazolására a javaslat indoklása nem használható fel, hiszen a javaslat ezen szakasza a bizottsági tárgyalás során gyökeresen módosult, az adatszolgáltató felelőssége kikerült a javaslatból.²¹² Balogh szerint a jelenlegi rendszer „a legteljesebb mértékben” utat nyit a stróman-rendszernek,²¹³ de aláhúzta, hogy a javaslat sem fogja maradéktalanul megakadályozni azon gyakorlatot, hogy főleg a nemzetiségi és a szocialista sajtó álszerzőket, illetve álszerkesztőket alkalmazzon, akik pénzért vállalkoznak ilyen szerepre. Ha a cél ennek meggátolása lett volna, akkor más rendszabályokat kellett volna alkalmazni. „De hogy a sajtó a maga nagy ellenőrző hivatását kifejthesse, a maga igazi, a maga tisztességes bírálatát és munkáját elvégezhesse, ennek érdekében szigorúbb felelősségi rendszertől el kellett tekinteni.”²¹⁴ A szakminiszter szerint azonban, amennyiben a sajtóban a visszaélések száma növekedni fog, kétségtelen, hogy egy későbbi törvényhozás a vonatkozó szabályozást szigorítani fogja.²¹⁵

²⁰⁹ KN-1910, XXI. köt. 444.

²¹⁰ Uo. 181.

²¹¹ Néhány nappal később élesebben fogalmazott, amikor azt mondta: „Ne méltóztassanak általános szólamokkal, melyeket nem lehet beigazolni, amelyeket épp ellenkezőleg három perc alatt bármely szakférfiú akármikor megcáfolhat, a nép széles rétegeit és a közvéleményt tévesen informálni”. Uo. 311.

²¹² KN-1910, XXI. köt. 183. Az eredeti javaslat szerint: „Szerzőként kell büntetni, azt is, aki a bűncselekmény tényálladékát megállapító tartalom megalkotásában utasítással, adatok nyújtásával, szövegezéssel, ábrázolással vagy zenésítéssel vett részt.” (33. § 2. bek.). Az Igazságügyi Bizottság által módosított szövegezés szerint: „Szerzőként kell büntetni azt is, aki a sajtóterméket büntető törvénybe ütköző tartalommal megrendelte, úgyszintén azt, aki a sajtótermék büntető törvénybe ütköző tartalmának megírására vagy egyéb megalkotására a szerzőt reábirta.”

²¹³ KN-1910, XXI. köt. 311.

²¹⁴ Uo. 184.

²¹⁵ Uo. 182.

A kártérítés tervezett módosítása (a sajtótermék tartalmával okozott nem vagyoni kárért is követelhető kártérítés – 39. §) mellett külföldi példákra, valamint hazai, nemcsak kormánypárti jogászok véleményére hivatkozva állt ki továbbra is.²¹⁶

Vadász államtitkár az általános vita végén szintén igyekezett az opposíció részéről elhangzott kritikákat, tévedéseket helyreigazítani. Az államtitkár szerint a javaslat az utcai terjesztési jog tekintetében közepesen szigorú (Franciaországban a terjesztő a nyomtatvány tartalmáért a közönséges jog szerint felelős, Ausztriában egyáltalán nincs kolportázs), amennyiben a bejelentés önmagában nem elégséges, hanem azt engedélyhez köti, viszont a terjesztővel szemben sem köztörvényi, sem sajtójogi felelősséget nem állapít meg, hanem azt csak rendészetileg szabályozza.²¹⁷ Vadász megállapítása szerint az ellenzék nyilvánvalóan téved, amikor azt állítja, hogy „itt először jelenik meg a sajtónál a közigazgatás, az engedélyezésnek a sajtójogba való behatolása”. A törvényjavaslatban foglaltak ugyanis bizonyos tekintetben még enyhébbek is, mint a fennálló rendelkezések.²¹⁸ Azok értelmében ugyanis az utcai terjesztés megkezdése előtt kell a sajtóterméket bemutatni, szemben a javaslattal, amely a bemutatást a terjesztés megkezdésével egy időben írja elő, ami éppen a kolportázs-lapok kívánságára került be a javaslatba.

A büntetések terén is mérsékeltebb a javaslat az érvényben levő rendeletnél. Utóbbi a visszaesőt elzárással bünteti, míg a javaslat mindenkor csak pénzbüntetést állapít meg.²¹⁹

Elismerte ugyanakkor, lehetséges, hogy a sajtótermékek nem jogszerű lefoglalása esetére a javaslatban megállapított kártérítés nem megfelelő mértékű, „de a kapu meg van nyitva és kétségtelen, hogy a hatóságok kezében levő jogosítványokkal szemben igen komoly védelem van lefektetve e szakaszokban.”²²⁰

Vadász cáfolta a plakátok kifüggesztésére vonatkozó ellenzéki kifogásokat, amennyiben – értelmezve a javaslat vonatkozó paragrafusait – hangsúlyozta, hogy a plakátok kifüggesztéséhez – az ellenzék állítása ellenére – nem kell engedély, hanem aki kifüggeszti, az viseli érte a sajtójogi felelősséget. Ebben az összefüggésben utalt arra, hogy ez a rendelkezés egyáltalán nem újdonság, az 1879. évi XL. tc. 48. §-a ugyanis nyolcnapos elzárással sújtja azt, aki tiltott tartalmú hirdetést tesz közzé. Elismerte azonban, hogy a kolportázs szabályozása mind elvi, mind gyakorlati szempontból bírálat alá vonható.²²¹

Azt is leszögezte az államtitkár, hogy a sajtótermék tartalmával elkövetett sajtódeliktum, az ellenzék eltérő állításaival szemben, csak akkor valósul meg, ha valaki valótlan hírt szándékosan közzé tesz, és ezzel kárt okoz. Vagyis ez a rendelkezés a kritika szabadságát nem korlátozza. Felhívta a figyelmet arra is, hogy egyes ellenzéki nézetektől eltérően ez nem azonos vétség a rágalmazással, hiszen utóbbinál a szándékosság nem szükséges, abban az értelemben, hogy a rágalmazás akkor is fennáll, ha az elkövető nem tudta, hogy valótlanosságot állít.²²²

²¹⁶ KN-1910, XX. köt. 227.

²¹⁷ KN-1910, XXI. köt. 434.

²¹⁸ Uo. 435.

²¹⁹ Uo. 436.

²²⁰ Uo. 441.

²²¹ Uo. 433–434.

²²² Uo. 441.

A javaslat nemcsak a Képviselőházban és a sajtó hasábjain váltott ki heves tiltakozást, hanem a szervezett munkásság utcai demonstrációkkal is tiltakozott a sajtószabadság tervezett „megfojtása” ellen. A miniszter szerint a kormány jó szándékát fejezi ki, hogy amikor a *Népszava* gépfegyverrel, forradalommal fenyegetőzik, lámpavasat, bombát és az orosz forradalmárok példáját emlegeti, az ügyesség az ilyen tartalmú közleményei miatt nem emelt vádat. De határozottan kijelentette, hogy „abszolúte nem engedem magam semmiféle irányban terrorizálni [...] Ilyen terrorral nem fognak semmit sem kicsikarni”. Ellenben a sajtó és az újságírók egy része a terrortól sem riad vissza – folytatta a miniszter –, amikor a kormánypárti Kenedi Gézát egykori újságíró kollégái az Otthon Klubból is ki akarják zárni, mert határozottan állást foglalt a tervezett sajtóreform mellett.²²³

A szakminiszter és az államtitkár is kijelentette, hogy a részletes vita során az ellenzék módosító indítványait, amennyiben azokban nem az obstrukció szándéka nyilvánul meg, „a leg gondosabb és legtüzetesebb megfontolás tárgyává” teszik.²²⁴

A részletes vita

A részletes vita normális lefolytatására nem került sor incidens nélkül. A parlamenti kisebbség ugyanis nem azt az utat választotta, hogy betejessze módosító javaslatait, hanem obstrukcióba kezdett. Ennek következtében számos képviselőjét a házszabályok alapján kivezették az ülésteremből, majd ezt követően tiltakozásul a maradék ellenzék is kivonult az ülésteremből, és nem vett részt a javaslat részletes vitájában és elfogadásában.

A parlamenti kisebbség lépésére közvetlenül az adott okot, hogy Tisza István miniszterelnök a Désy–Lukács per felemlgetése kapcsán Désy Zoltán egykori alperest az ellenzék szerint illetlen szavakkal minősítette.²²⁵ A házelnök azonban a miniszterelnököt nem utasította rendre, vagyis – szolt az ellenzék kifogása – nem mindenkire egyformán alkalmazza a vonatkozó házszabályokat. Miután Andrassy Gyula a házszabályhoz kívánt szólni, de a szót nem kapta meg, a teremben hangzavar keletkezett. Az elnök az ülést felfüggesztette, és a házszabályok 253. §-a alapján Ráth Endre, Kovácsi Kálmán, Barabás Béla, Vázsonyi Vilmos, Huszár Károly, Hédervári Lehel és Fráter György képviselőket a házörséggel eltávolította. A tárgyalás folytatása után sem csitulak a kedélyek, Andrassy folyamatosan a házszabályokhoz való hozzászólási jogát hangoztatta, ezért az elnök őt, továbbá a tanácskozás zavarása miatt Haller Istvánt és Batthyány Pált is kivezettette a teremből.²²⁶

Ezt követően Apponyi Albert kért és kapott szót a házszabályokhoz való hozzászólásra. Apponyi szerint a többség az általa helyesnek tartott házszabályt is megsérti, ami a tanácskozás

²²³ KN-1910, XX. köt. 103., XXI. köt. 185.

²²⁴ KN-1910, XX. köt. 217., XXI. köt. 444.

²²⁵ Tisza István azt mondta: „A zalatnai házak kérdésének felkavarása pedig olyan szégyenteljes felsüléssel végződött, hogy, bocsánatot kérek, ha én valakivel szemben egy olyan megbélyegző vádat felállítok, és azt úgy nem tudom bizonyítani, elbúvok a becsületes emberek szeme elől.” KN-1910, XXI. köt. 426.

²²⁶ Uo. 464.

„nyugodt és tárgyilagos” folytatását lehetetlenné teszi az ellenzék számára.²²⁷ Majd „rövid kijelentést tett” a parlament kisebbségét alkotó összes párt nevében: „jogaink gyakorlatát magunkra nézve erkölcsi lehetetlenséggé látjuk téve, midőn először ismételve kérünk elégtételt egy minket ért súlyos sérelem tekintetében és ilyent nem kapunk, másodsor tapasztaljuk, hogy a legcsekélyebb incidensekért, melyek ezen oldalon előfordulnak, mindjárt a házszabályok teljes szigorát és az extrém eszközöket alkalmazzák és azokat is személyválogatással. Ily körülmények közt ebben az atmoszférában, mi annak a súlyos kötelességnek, amelyet eddig teljesítettünk, meg nem felelhetünk. Úgyis tudjuk, hogy annak eredménye nem lett volna, úgy hogy azzal a megnyugvással távozzunk el innen, hogy midőn távozásunkkor az itt követett erőszak ellen érellyes tiltakozásunkat fejezzük ki, ezzel nem ártunk a haza ügyének, mert sokkal kisebb szolgálatot tehetünk volna azzal, ha itt folytattuk volna a részletes tárgyalást és mindent eltűrnénk, mint amilyen szolgálatot teszünk, midőn távozásunkkal és ezen nyilatkozatunkkal, melyet az egész ellenzék nevében tesztek, kellőképpen jellemezzük és megbélyegezzük azt az eljárást, mely velünk szemben követtetett.”²²⁸ A deklaráció elhangzása után az ellenzék elhagyta az üléstermet.

Így a javaslat részletes tárgyalása az opposíció jelenléte nélkül folyt le. A kormányoldal csak néhány szakasz vonatkozásában tett módosító indítványt, amelyeket általában el is fogadtak.

Módosult az időszaki lapok kauciójáról rendelkező szakasz (18. §). Hegedüs Kálmán előadó ugyanis a „könyomati úton vagy más módon, főképpen az időszaki lapok részére készülő hírlaptudósító” újságok részére ötezer korona lapbiztosíték letételének előírást javasolta. A vele egyetértésben előterjesztett módosítást a szakminiszter azzal indokolta, hogy az utóbbi időben a politikai tartalmú és a gazdasági, társadalmi tartalmú könyomatosok száma is oly mértékben megnövekedett, hogy az addig kaucióra nem kötelezett valamennyi, nemcsak az időszaki, politikai könyomatos számára csekélyebb összegű biztosíték előírása vált szükségessé.²²⁹

Viszonylag jelentős változást hozott a helyreigazításra vonatkozó szakasz Kozma Andor által betervezett módosítása az új, szövegszerűleg minimális betoldással: „A hatóság vagy az, akiről valamely időszaki lap” helyett „A hatóság, amelyről vagy az, akiről valamely időszaki lap”. Az új és elfogadott szöveg szerint ugyanis a hatóság csak az őt érintő tárgykörben teszi lehetővé helyreigazítás követelését, szemben a régi szöveggel, amelynek értelmében bármelyik hatóság bármilyen ügyben helyreigazítási joggal rendelkezett volna.²³⁰ Kozma azt is javasolta, hogy a szerkesztőnek joga legyen helyreigazító közlemény után annyi megjegyzést tenni, hogy fenntartja-e vagy sem azt a közleményt, amelyre a helyreigazító közlemény vonatkozik. Balogh Jenő annak kiküszöbölése érdekében, hogy ez esetleg valamilyen újabb polémiát indítana el, a módosítást a következő szövegezéssel javasolta elfogadni: „A helyreigazító nyilatkozathoz az időszaki lap ugyanazon számában megjegyzést fűzni nem szabad, de a szerkesztő röviden megemlítheti, hogy fenntartja, vagy nem tartja fenn azt a közleményt, amelyre a helyreigazító nyilatkozat vonatkozik.”²³¹

²²⁷ Uo. 465.

²²⁸ Uo. 468.

²²⁹ Uo. 469.

²³⁰ Uo. 470.

²³¹ Uo. 470–471.

Ugyancsak Kozma Andor módosításával fogadták el a Büntető rendelkezésekről szóló szakaszt, ti. az is büntetendő, aki a helyreigazítási joggal visszaél, és a helyreigazító nyilatkozatban „szándékosan valótlan hírt tesz közzé és ezzel kárt okoz”²³²

Balogh miniszter a részletes szavazás alkalmával is kifejtette, hogy fenntartja a nem vagyoni kár esetére is a pénzbírói kártérítés lehetőségét (39. és 40. §), annak ellenére, hogy ezzel szemben ellenzéki képviselők, valamint érdekelt körök, többek között nyomdatulajdonosok is aggodalmukat fejezték ki. A szakminiszter szerint az erkölcsi kárért járó kártérítés rendszere beleilleszkedik a magyar jog rendszerébe, a bírósági gyakorlat is ezt mutatja. Ebben a vonatkozásban utalt a bűnvádi perrendtartás (1896. évi XXXIII. tc.) 13. §-ára, amely kimondja „sértett az, akinek bármely jogát sértette vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérlett bűncselekmény”, vagyis nem csak anyagi tekintetben ért sérelmekről szól. Arra a felvetésre, hogy a nem vagyoni kár kérdését nem itt, hanem a készülő polgári törvénykönyvben kellene rendezni, az igazságügyi miniszter azt válaszolta, hogy a jelenlegi politikai viszonyok között különösen nehezen megíjósolható, hogy a ház előtt fekvő, 1980 szakaszból álló polgári törvénykönyv tervezete mikor kerül elfogadásra. Balogh azt azonban elismerte, hogy az ő hibájából maradt ki a javaslatból a kártérítési felelősség idejének szabályozása. Mivel szerinte sem helyes, ha a hatályos magánjogban levő túl hosszú elévülés vonatkozik ezen esetre is, ezért a javaslat a miniszter módosításával úgy került elfogadásra, hogy az elévülési időt három évben határozták meg.²³³

A javaslat 63. §-ával kapcsolatban – az igazságügyi miniszterrel egyetértésben – Kenedi Géza olyan módosítást nyújtott be, amely pontosabban fejezi ki, hogy a sajtótörvény elfogadásával mely korábbi jogszabályok vesztek hatályukat.²³⁴ Így a „hatályukat veszítik mindazok a rendelkezések, amelyek az e törvényben foglalt jogszabályokkal ellenkeznek vagy azoktól eltérnek” szöveg helyett a „hatályukat veszítik a törvényeknek, rendeleteknek, szabályrendeleteknek mindazok a rendelkezései, úgyszintén a szokásjognak mindazok a megállapításai, amelyek meg egyeznek vagy ellenkeznek azokkal a jogszabályokkal, amelyeket a sajtójogra, különösen a sajtórendészetre, a sajtójogi felelősségre, a sajtóeljárásra, úgyszintén az időszaki lap kiadója és szerkesztőségének tagjai közt fennálló jogviszonyra vonatkozólag ez a törvény tartalmaz” szövegezés lépett.²³⁵

Kenedi Géza módosító javaslatának megfelelően módosult az utolsó, 64. § is. A törvény végrehajtásával Fiume város és kerületének vonatkozásában az ország egyéb területeitől eltérően nem az igazságügyi minisztert és a belügyminisztert, hanem a „minisztériumot” (minisztertanács) bízták meg. A szakminiszter ezt azzal indokolta, hogy „a sajtójog bizonyos részletes szabályai, különösen, amelyek az iparral, a házalásra vonatkozó rendelkezésekkel függenek össze, olyan joganyagot tartalmazhatnak, amelyeket a gyakorlati szükséghez képest Fiume városában és kerületében a részletekben esetleg eltérő módon kell szabályozni”²³⁶

²³² Uo. 472.

²³³ Uo. 473–475.

²³⁴ Az elfogadott törvény *expressis verbis* kimondta, hogy a hatósági hirdetések jogellenes megrongálására, illetve eltávolítására, továbbá a tiltott tartalmú hirdetések tudatos közzétételére vonatkozó büntető rendelkezések hatályban maradnak (1879. évi XL. tc. 47. és 48. §).

²³⁵ KN-1910, XXI. köt. 476.

²³⁶ Uo. 477.

A törvényjavaslatot harmadszorra a Képviselőház 501. ülésén, 1914. január 24-én olvasták fel és fogadták el.

*

Az ülésnap végén Tisza István miniszterelnök összegezte megjegyzéseit a törvényjavaslat képviselőházi vitájáról. Tisza elismerte, hogy az általános vitában részt vett mintegy ötven ellenzéki szónok között voltak olyanok, akik „értékes anyaggal gyarapították a kérdés megoldásához szükséges ismereteket, érveket és fejtegetéseket”. De már az általános vita első szakaszában is többen – alig néhány ellenzéki képviselő jelenlétében – nyilvánvalóan időhúzás céljával sokszor órákig tartó beszédet tartottak. Ezzel a taktikával azonban nem sikerült bebizonyítaniuk álláspontjuk igazát a nemzet előtt, még úgysem, hogy a sajtó – „és ezt egyáltalán nem veszem rossz néven – ebben a kérdésben sokkal nagyobb egyoldalúsággal, mint más kérdésekben szokott, állott az ellenzék oldalán”.

Tisza szerint, amikor a parlamenti kisebbség érezte, hogy a közvélemény többsége nem támogatja, és nincs alapja annak a törekvésnek, hogy a törvényjavaslat képviselőházi tárgyalását megakadályozza, nem azt az utat választotta – amely a miniszterelnök szerint – „hivatása és kötelessége” lett volna, hogy ti. a részletes vitában érvényesítse azokat az „objektív kifogásokat”, amelyeket az általános vita során felhozott,²³⁷ hanem helyette az ellenzék utolsó szónoka az általános vitában „felkavarta az utolsó évek politikai életében rejlő mindazt a gyúanyagot, amelylyel [...] izgalmat előidézni [...] lehetett”. Ez aztán oda vezetett, hogy az ellenzéki képviselők olyan magatartást tanúsítottak, amivel szinte kiprovokálták, hogy kiutasítsák őket az ülésteremből, ürügyet keresve arra, hogy „ebből a nevelés helyzetből szabaduljanak [...] Felszólalásomat azzal végzem, hogy, amint láthatták a képviselő urak két év óta, ha ők itt vannak, vagy nincsenek, ha teljesítik kötelességüket, vagy ha megszöknek kötelességük teljesítése elől: ez nem fog bennünket megingatni a magunk rendületlen lelki nyugalmában, kötelességérzetében és abban az erős elhatározásunkban, hogy velük vagy nélkülük vagy ellenük, ahogy az nekik tetszik, de azt, amivel az országnak tartozunk, teljesíteni fogjuk.”²³⁸

---

²³⁷ Uo. 484.

²³⁸ Uo. 485–486.